

Linnéuniversitetet

Kalmar Växjö

C-uppsats

Goda levnadsvillkor och att leva som andra enligt Lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade, LSS

*En innehållsanalys av rättsfall som nått Högsta
förvaltningsdomstolen*

Författare: Hanna Olofsson & Beatrice
Svensson Cehlin

Handledare: Ann-Charlotte Giertz

Examinator: Torbjörn Forkby

Termin: HT20

Ämne: Socialt arbete

Linnéuniversitetet
Kalmar Växjö

Hanna Olofsson & Beatrice Svensson Cehlin

Abstract

In Swedish law the Act concerning Support and Service for Persons with Certain Functional Impairment [Lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade], is built on norms and meant for broad interpretations by the decision makers in the municipalities, the Swedish Social Insurance Agency [Försäkringskassan] and the court of law. The aim of this study was to investigate how the Supreme Administrative Court [högsta förvaltningsdomstolen] in Sweden interprets good living conditions [goda levnadsvillkor] and the possibility to live as others [leva som andra] as stated in the Act. The purpose was achieved by a qualitative content analysis of eleven different court cases. In the studies analysis the theories used were power, social constructivism and norms. The results were also drawn in comparison to previous research. The conclusions found were that the power to decide over one's own life is what the Supreme Administrative Court values as good living conditions. The study also shows that norms are a deciding factor when it comes to rulings concerning the Support and Service for Persons with Certain Functional Impairment act. One of the important conclusions drawn was that if the individual does not want to live as others they are not forced to do so.

Nyckelord

Goda levnadsvillkor, leva som andra, LSS, självbestämmande, socialkonstruktivism, norm, makt, innehållsanalys

Tack

Vi vill tacka vår handledare Ann-Charlotte Giertz för stöd och feedback genom hela uppsatsprocessen. Vi vill även tacka klasskompisar och närstående för konstruktiv kritik, stöttning och givande råd.

Innehållsförteckning

Förkortningar	6
1 Inledning	1
1.1 Problembakgrund	1
1.2 Problemformulering	2
1.3 Syfte	5
1.4 Frågeställningar	5
2 Bakgrundskapitel	6
2.1 LSS ur ett historiskt perspektiv	6
2.2 LSS personkretsar och insatser	7
2.3 Beslutsprocessen inom LSS	8
2.4 Överklagandeprocessen	9
3 Tidigare forskning	10
3.1 Kommunens påverkan på beslutsprocessen	10
3.2 Normbildningsprocesser	11
3.3 Normrationell och/eller målrationell beslutsmodell	12
3.4 Livskvalité	15
3.5 LSS i ständig förändring	16
4 Teori	18
4.1 Socialkonstruktivism	18
4.2 Norm och normalitet	19
4.3 Makt	21
5 Metod	23
5.1 Val av datainsamlingsmetod	23
5.2 Innehållsanalys	23
5.3 Tillförlitlighet genom trovärdighet och generalisering	25
5.4 Urval och tillvägagångssätt	26
5.5 Etiska överväganden	27
5.6 Förkunskap och tidigare erfarenhet	28
5.7 Metoddiskussion	29
5.8 Arbetsfördelning	30
6 Resultat och analys	31
6.1 Ändring av boendebeslut	32
6.2 Självbestämmandets betydelse för goda levnadsvillkor	34
6.3 Att kunna leva som andra	37
6.4 Den enskildes kontra den kommunala påverkan av beslutsprocessen	41
6.5 Funktionshinder i perspektiv	44
7 Sammanfattning, slutsats och diskussion	46
7.1 Sammanfattning	46
7.2 Slutsats	47
7.3 Diskussion	49
8 Referenslista	54

Bilagor

Bilaga 1: Läsguide

1

Förkortningar

FL - Förvaltningslagen

FN - Förenta nationerna

FPL - Förvaltningsprocesslagen

HFD - Högsta förvaltningsdomstolen

LSS - Lagen (1993/387) om stöd och service till vissa funktionshindrade

RÅ - Regeringsrätten

SKL - Sveriges kommuner och landsting

SoL - Socialtjänstlagen (2001/453)

1 Inledning

1.1 Problembakgrund

Hur upplever du dina levnadsvillkor? Vad varje individ upplever som *goda levnadsvillkor* kan bero på tidigare erfarenhet och vilken standard en själv är van vid. Levnadsvillkor inom svensk lagstiftning såsom Socialtjänstlagen, SoL, och Lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade, LSS, är en helhetsbild utav en persons hälsa, utbildning, arbetsförhållanden, ekonomi, boende och fritid. Dessutom hör levnadsvillkor ihop med en persons deltagande i samhällslivet samt känsla av trygghet och säkerhet. Det handlar inte om hur pass nöjd individen är med sina levnadsförhållanden utan istället om de faktiska levnadsomständigheterna (Eriksson & Tideman 2010 s. 6). *Goda levnadsvillkor* är något som personer som har rätt till insatser enligt LSS skall uppnå. Men hur vet vi vad som anses vara *goda levnadsvillkor* enligt LSS och hur tolkas detta begrepp utav beslutsfattare?

SoL och LSS innehåller båda lagrum som berör enskildas levnadsvillkor. Enligt 4 kap 1§ tredje stycket SoL (SFS 2001:453) ska den enskilde tillförsäkras skälig levnadsnivå till skillnad mot de *goda levnadsvillkor* som nämns i 7§ andra stycket LSS. LSS är en rättighetslag där insatserna är målinriktade och följer specifika riktlinjer. I 5§ LSS står det att målet skall vara att den enskilde får möjlighet att *leva som andra* (SFS 1993:387). I propositionen för LSS står det att målbilden att kunna *leva som andra* avser principer såsom tillgänglighet, inflytande, självbestämmande, kontinuitet och delaktighet. Målet skall uppfyllas genom jämförelser och bedömningar med andra människor i olika åldrar. Utifrån detta skall det avgöras vad som anses normalt, för att därefter kunna ta rättvisa beslut kring insatser om livsföring (prop. 1992/93:159 s. 173). Vad som anses normalt kan enligt Larsson (2008) ses utifrån olika synvinklar och perspektiv.

Hon menar att normer och normalitet utifrån propositionen är dubbelsidig - att ha rättighet att kunna leva precis som alla andra i samhället, kontra att ha rättighet till att vara olik och därmed unik som individ (Larsson 2008 ss. 184–195).

För att få beslut om insats inom LSS ska den enskilde tillhöra en av personkretsarna som står i 1 § LSS, samt ha behov av särskild insats (SFS 1993:387). LSS innehåller tio olika sorters insatser, vilka beskrivs under uppsatsens bakgrundskapitel. Det är en handläggare som beslutar och bedömer rätten till insats. Om den enskilde inte är nöjd med beslutet finns det möjligheter att begära omprövning samt att överklaga. Överklagan kan göras till förvaltningsrätten, kammarrätten och slutligen högsta förvaltningsdomstolen, HFD (Domstol 2019).

1.2 Problemformulering

En tillräcklig levnadsstandard är något som ligger till grund för socialrätten och de mänskliga rättigheterna utefter artikel 25 i Förenta nationernas, FN:s, konvention gällande mänskliga rättigheter (Regeringskansliet 2011 s. 6). Inom LSS är det bestämt att det är *goda levnadsvillkor* som ska uppnås i Sverige. Även uttrycket att *leva som andra* gäller inom LSS - men vad innebär det egentligen att ha möjlighet att leva som alla andra? Bedömningen av att kunna *leva som andra* kan vara svår att generalisera. Otydligheten i LSS öppnar upp för ett stort tolkningsutrymme, vilket i sin tur ger ett större handlingsutrymme. Detta kan anses vara av vikt för det sociala arbetet, och mer specifikt LSS, där varje individ ska stå i centrum för beslut (Erlandsson 2014 s. 143).

Lewin, Lewin, Bäck och Westin (2008 ss. 291; 300–306) beskriver att olika kommuner tolkar begrepp såsom *goda levnadsvillkor* olika beroende på faktorer som lokalt kapital och politisk struktur.

Trots att LSS är en rättighetslag ger dess karaktär en möjlighet för tolkning inom kommunerna, vilket leder till variationer i olika områden. Även Lewin, Westin & Lewin (2008 ss. 250–255) visar att beslut inom LSS kan variera på grund av exempelvis tillgänglighet, efterfrågan samt lokal kultur. Dessutom finner Erlandsson (2014) i sin studie att olika organisationers eller kommuners interna riktlinjer kan strida mot målsättningen gällande självbestämmanderätt med LSS. Olika aktörers påverkan på LSS-beslut kan riskera att strida mot den enskildes individuella rättigheter (Erlandsson 2014 ss. 132–133). Därmed kan rättssäkerheten ifrågasättas, eftersom olika aktörer kan tolka *goda levnadsvillkor* generöst kontra strängt (Lewin, Lewin, Bäck & Westin 2008 ss. 291; 300–306).

LSS ger vissa tolkningsmöjligheter för den beslutsfattande att göra egna antaganden baserat på normer och normalitet. När vi i vår studie uttrycker oss kring normer utgår vi ifrån den normalitet som beskrivs i propositionen, kring vad som enligt samhället anses vara normalt respektive avvikande. Normer är situationsberoende och styr människors agerande beroende på i vilket sammanhang de existerar (Svensson 2007 s. 21). Beroende på beslutfattares egna erfarenheter kan uppfattningen om *goda levnadsvillkor* och att *leva som andra* vara olikt andras. Detta då dessa begrepp kan framstå som diffusa och mångtydiga. LSS kan innefatta stora och livsavgörande beslutstaganden som påverkar individers levnadskvalité. Detta gör det betydande att alla människor får en likvärdig bedömning oavsett kön, ålder eller var i landet man bor (Davidsson 2007 ss 167–168). Hedlund (2004) beskriver i sin avhandling att funktionshinder också är ett begrepp med en mångtydig och diffus definition. Författaren visar i sitt resultat hur normer och förändringar har en påverkan på hur funktionshinder kategoriseras, vilket i sin tur kan påverka beslutsprocesser gällande insatser (Hedlund 2004 ss. 205–220).

När det kommer till domstolsbeslut inom LSS begär rätten sällan in mer yttranden än det som framkommer i handläggarens utredningar eller vad den enskilde åberopar vid överklagan. Förvaltningsrätten och de olika instanserna gör ingen egen utredning. I deras beslut framkommer dock i hög grad referenser till LSS samt lagens förarbeten (Erlandsson 2014 s. 133). Då rättssystemet som styrningsmodell enligt Åström (1988) har olika förhållningsregler och funktioner, vore det av intresse att undersöka hur HFD resonerar när de tar beslut inom LSS (1988 ss. 20–23).

Hur tolkningen av *goda levnadsvillkor* skiljer sig genom rättsprocessen kan visa på att kunskaper kring detta ytterligare skulle kunna fördjupas genom mer forskning. Detta då tidigare forskning visar på att bedömningen ser olika ut inom socialtjänsten, Försäkringskassan och förvaltningsrätten. Då betydelsen av begrepp i förarbeten och propositionen för LSS inte är tydligt utskrivna, förlitar sig handläggare inom kommun eller Försäkringskassan därför på de tolkningar som HFD tidigare gjort när de fattar beslut (Erlandsson 2014 s. 108). En undersökning av hur HFD i rättsfall tolkar begreppen inom LSS kan leda till en bredare kunskapsbas för handläggare inom exempelvis kommuner. I sin tur kan denna kunskap underlätta vid handläggningen.

1.3 Syfte

Syftet med C-uppsatsen är att undersöka och förstå hur HFD tolkar begrepp såsom *goda levnadsvillkor* och möjligheten att *leva som andra* vid beslutsprocesser vid LSS-insatser. Genom att genomföra en kvalitativ innehållsanalys av rättsfall ser vi även närmare på om det går att urskilja någon entydig norm för vad som ligger till grund för HFD:s beslut inom LSS, samt om andra aktörer kan påverka HFD:s beslutsprocess.

1.4 Frågeställningar

1. Hur resonerar högsta förvaltningsdomstolen kring begrepp såsom *goda levnadsvillkor* och att ha möjlighet att kunna *leva som andra* inom LSS?
2. Går det att urskilja någon entydig norm för vad som kan och ska beviljas för att uppnå *goda levnadsvillkor* inom LSS?
3. Framkommer det i rättsfallen om, och i så fall hur, kommunen och den enskilde försöker påverka högsta förvaltningsdomstolens bedömning?

Vanligt förekommande i Sverige är begreppen funktionshinder samt funktionsnedsättning. Funktionsnedsättning syftar till att en person har en nedsättning vad gäller dess fysiska, psykiska eller intellektuella funktionsförmåga. Funktionshinder syftar på de hinder som finns i samhället för personer med en funktionsnedsättning (Socialstyrelsens termbank 2020). Genom vår uppsats har vi valt att använda ordet funktionshinder när vi beskriver en individ i behov av stöd och service enligt LSS, då det är begreppet som används i lagtexten.

2 Bakgrundskapitel

I följande kapitel presenteras LSS ur ett historiskt perspektiv, samt de begrepp och ämnesområden som vi anser centrala för vår studie.

2.1 LSS ur ett historiskt perspektiv

Historiskt sett har många med funktionshinder levt på olika former av institutioner, som till exempel så kallade dövstumma anstalter. Under andra världskriget tvångssteriliserades många med funktionshinder i rasbiologins namn. På 1960–70 talet började institutionerna avvecklas och begrepp som integrering och normalisering började ta plats inom handikappspolitiken. Normaliseringsprincipen innebär att personer med funktionshinder bör få uppleva *goda levnadsvillkor* i form av en normal vecko- och årsrytm samt en normal livscykel. Att normaliseringsprincipen gjorde framsteg gjorde även att fokus skiftade från att funktionshindret var ett individuellt problem till att det var i det omgivande samhället som problemet var. Varje samhällssektor fick därför ansvar att undanröja de hinder som fanns, exempelvis genom att utveckla färdtjänst. Normaliseringsprincipen utgick ifrån att staten genom samhälllig förändring byggde ett starkt samhälle. Under 1990-talet började nya begrepp ta fäste inom funktionshinderspolitiken, såsom delaktighet och jämlikhet, ett samhälle för alla, tillgänglighet, självbestämmande och alla människors lika värde. Dessa begrepp låg till grund för Lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade, LSS, som trädde i kraft år 1994.

Skillnaden mellan normalisering och den nya synen på sociala rättigheter som framställs inom LSS är att normalisering följer en idé om central styrning som med de sociala rättigheterna har decentraliserats. Skiftningen till sociala rättigheter utgår från en närhetsprincip med kommunalt ansvar där staten har ett mer policyskapande ansvar (Lindqvist 2012 ss. 9–10; 18–23).

2.2 LSS personkretsar och insatser

Syftet med LSS är att lagen skall främja jämlikhet och delaktighet i samhället för de med funktionshinder. Personer som har rätt till insatser enligt 1§ LSS ska tillhöra en av följande tre personkretsar;

- 1. med utvecklingsstörning, autism eller autismliknande tillstånd*
- 2. med betydande och bestående begåvningsmässigt funktionshinder efter hjärnskada i vuxen ålder föranledd av yttre våld eller kroppslig sjukdom, eller*
- 3. med andra varaktiga fysiska eller psykiska funktionshinder som uppenbart inte beror på normalt åldrande, om de är stora och förorsakar betydande svårigheter i den dagliga livsföringen och därmed ett omfattande behov av stöd eller service.*

1§ LSS-SFS (1993:387)

Genom LSS har vissa människor med funktionshinder rätt till stöd och service, i form av lämplig insats. Det finns tio olika insatser som beskrivs i 9§ LSS (SFS 1993:387). Dessa tio är; rådgivning och personligt stöd, personlig assistans, ledsagarservice, kontaktperson, avlösarservice i hemmet, korttidsvistelse utanför hemmet, korttidstillsyn för skolungdomar över 12, familjehem eller särskilt boende för barn, bostad med särskild service eller annat anpassat boende, samt daglig verksamhet. Kravet för att ha rätt till insats är att personen ska uppnå rekvisiten för att tillhöra en av tre personkretsar som beskrivs i 1§ LSS (SFS 1993:387).

2.3 Beslutsprocessen inom LSS

Beslutsprocessen och handlägningsprocessen kan se olika ut inom kommunerna. Det finns kommuner med detaljerade rutiner vad gäller exempelvis beslutsformuleringar och mottagning av ansökan. Enligt Davidsson (2007) är det av vikt att handläggaren kan arbeta självständigt och använder riktlinjerna som vägledning och stöd. Det som skall vara styrande är rättssäkerhet och respekt för individen. Innan en handläggare inom kommun eller Försäkringskassan kan fatta ett beslut behövs en utredning genomföras (Davidsson 2007 ss. 109–111). Utredningen bör inte vara större, mindre eller mer ekonomiskt krävande än det som krävs för att ett rättssäkert beslut ska kunna fattas, enligt 9§ Förvaltningslagen, FL (SFS 2017:900). Inom LSS behöver alltså inte en utredning rörande avlösarservice vara lika omfattande som en boendeutredning. Det finns kommuner som har riktlinjer gällande hur lång tid en utredning får ta (Davidsson 2007 s. 111). Detta kan strida mot FL då det uppges i 9§ FL att utredningar bör vara så effektiva och enkla som möjligt (SFS 2017:900).

Ärenden aktualiseras genom att den enskilde ansöker om insats. Denna ansökan kan vara skriftlig eller muntlig och inkomma på olika sätt, exempelvis brev eller telefonsamtal. Inom LSS kan föräldrar enligt 8§ LSS ansöka åt sina barn om de är under 15 år och uppenbart saknar egen förmåga att själv ansöka. En företrädare såsom en god man kan även ansöka åt någon, men endast om den enskilde saknar förmåga att själv ansöka, på grund av exempelvis kommunikationssvårigheter (SFS 1993:387). Bedömningen om personen klarar detta eller inte görs i regel av handläggaren. Det första som skall utredas efter en ansökan inkommit är om den enskilde tillhör någon av personkretsarna, vilket är grundvillkoret för rätten till insats. För att handläggaren ska kunna hämta information till utredning från andra än den enskilde krävs samtycke. Det är endast det som anses relevant för en bedömning och ett beslutsfattande som skall dokumenteras.

Dokumentationen ska föras genom hela utredningen och med respekt för den enskilde. Den ska även vara lätt att förstå och den enskilde ska ges möjlighet att kommentera innan beslut fattas (Davidsson 2007 ss. 116–119; 127–128).

2.4 Överklagandeprocessen

Om den enskilde fått ett beslut som går hen emot och är överklagbart kan den enskilde överklaga till förvaltningsrätten, som är den första instansen.

Nästkommade instanser är kammarrätten och HFD.

Om en av parterna vill överklaga till kammarrätten eller HFD behöver beslutet först få prövningstillstånd, vilket inte behövs för överklagan till förvaltningsrätten (Renström 2005 s. 230). För prövningstillstånd till kammarrätten gäller 34 a§ Förvaltningsprocesslagen, FPL (SFS 1971:291). Prövningstillstånd meddelas om det finns anledning att misstro förvaltningsrättens beslut, om det inte går att avgöra riktigheten i beslutet, om det är av vikt för ledningen av rättstillämpningen eller om det finns andra synnerliga skäl.

För att ärendet senare ska kunna överklagas till HFD ges prövningstillstånd om det kan ge vägledning för ledningen av insatsens verkställighet eller om det finns synnerliga skäl till att göra detta. Exempel på detta är om det finns grund för resning, att kammarrätten uppenbarligen gjort grova misstag eller haft grovt förbiseende. Detta enligt 36§ FPL (SFS 1971:291). Insatser som överklagas gör detta som förvaltningsbesvär. Detta betyder att beslutets lämplighet och laglighet testas. I de högre instanserna får endast tidigare yttranden tas upp. En överklagan kan leda till att beslutet bifalls, får avslag eller avskrivs (Renström 2005 s. 231). Önskar den enskilde att överklaga beslutet ska hen erbjudas stöd av handläggare från kommun eller region enligt 6§ FL (SFS 2017:900). År 2011 bytte Regeringsrätten, RÅ, namn till högsta förvaltningsdomstolen.

Syftet med namnbytet var att påvisa domstolens oberoende som högsta domstol när det kommer till förvaltningsmål (Högsta förvaltningsdomstolen 2020).

3 Tidigare forskning

Under följande rubrik presenteras den tidigare forskning som vi menar är lämplig för vår studie. Vi har tematiserat redovisningen av forskningen under relevanta underrubriker.

3.1 Kommunens påverkan på beslutsprocessen

Leif Lewin, Barbro Lewin, Hanna Bäck & Lina Westin (2008) utgår i sin studie från LSS som en rättighetslag. Författarna beskriver att besluten kan påverkas av olika kommuners ekonomi eller riktlinjer samt hur generösa eller stränga kommunerna är. Att insatserna och besluten kan skilja sig mellan olika områden strider mot rättigheterna inom LSS. Det är krav att individer med behov av stöd och service ska få den insats som behövs oavsett vad kommunen har för kapital eller politisk struktur. Ett av målen med LSS är individer med funktionshinder ska ha rätt till *goda levnadsvillkor*. Eftersom LSS delvis följer en normrationell beslutsprocess där beslutsfattaren tar beslut utefter vad som anses vara samhällets norm, kan begreppet *goda levnadsvillkor* därmed tolkas olika i olika kommuner. Författarna menar att en faktor till varför insatserna varierar beroende på kommun är för att vissa kommuner tolkar *goda levnadsvillkor* som strängare, medan andra kommuner tolkar begreppet mer generöst och initiativrikt (Lewin, Lewin, Bäck & Westin 2008 ss. 291; 300–306).

Leif Lewin, Lina Westin & Barbro Lewin (2008) beskriver att LSS är lagstiftning på nationell nivå, men eftersom besluten blir implementerade på lokal nivå så kan implementeringen skilja sig mellan kommunerna. Bedömningarna skiljer sig beroende på kommunernas ekonomi samt benägenhet att tillämpa insatser.

För individer med omfattande funktionshinder krävs flera insatser som berörd kommun ska bekosta. Problematiken med detta är att varje kommun har olika budget och politiska strukturer. Därför konstaterar författarna att beslut om insats inom LSS kan variera beroende på plats, vilket författarna menar strider mot individens rättigheter inom LSS (Lewin, Westin & Lewin 2008 ss. 237–238; 254). Även Åström (1988 ss. 21–24) poängterar att faktorer som kan påverka beslut om insatser är bland annat kommuners olika strukturer och resurser.

3.2 Normbildningsprocesser

I Karsten Åströms (1988) avhandling granskas socialtjänstlagstiftningen med kopplingar till normbildning. Åström beskriver hur regelsystem för socialt utsatta grupper måste ha vissa kriterier, men även motkriterier. Med detta menas exempelvis att regelsystem behöver kriterier för att garantera individer en rättvis behandling. Ett motkriterium kan vara att den enskilde har rätt att överklaga om beslutet inte uppfyller den enskildes behov. Då lagstiftning som berör utsatta individer och grupper har stor betydelse för människors levnadsstandard, anser författaren det nödvändigt att analysera rättslig reglering och tillämpning (Åström 1988 ss. 15–22).

Enligt Åström (1988) gör lagstiftningen generella ställningstaganden medan syftet är att besluten skall tas med hänsyn till individuella situationer.

Dessutom poängteras vikten av förståelse kring hur rättsväsendet genom tid förändrats, då rätten numera är mer flexibel för att kunna uppfylla människors olika behov och krav. Åström menar att lagstiftningen genom tider har moderniserats utifrån hur samhället runt omkring ständigt förändras och utvecklas (Åström 1988 ss. 12–22).

Syftet med Åströms studie är att öka kunskap och förståelse kring den rollen och betydelse som lagstiftningen har vid beslut. Genom studien vill Åström belysa påverkade faktorer vid beslutstagande - såsom socialt politiskt ställningstagande, professionell kunskap, kommuners resurser och strukturer, samt lagtolkning och tillämpning. Studien visar på hur processer inom rättsväsendet förändras med samhällsutvecklingen. Detta blir synligt i Åströms slutsats att samhällsstrukturen och omgivningen kan begränsa rättssystemet, då rättssystemet påverkas av omkringliggande faktorer (Åström 1988 ss. 22–23; 266–276).

3.3 Normrationell och/eller målrationell beslutsmodell

Lennart Erlandsson (2014) ser i sin avhandling närmare på beslutsfattande och handlingsutrymmet på tre arenor; kommuner, Försäkringskassan och förvaltningsrätten. Erlandsson studie inriktas på vilka normer som påverkar, samt hur handlingsutrymmet utnyttjas vid tillämpningen av LSS. När Erlandsson använder sig av begreppet norm i sin studie görs det utifrån ett rättssociologiskt perspektiv. Detta görs genom att se närmare på de normbildningsprocesser som finns inom de myndigheter som fattar beslut utefter LSS. Författaren ställer de normer som framkommer inom lagstiftningen i relation till de sociala normer som framkommer både inom myndigheten och genom tillämpningen av lagen (Erlandsson 2014 s. 90).

Erlandsson (2014) undersöker även hur dessa normer förhåller sig till rätten, samt om normerna följer parallella spår på olika arenor. I studien fann Erlandsson att organisationers, kommuners, Försäkringskassans och förvaltningsdomstolens, interna normer och riktlinjer är en del av beslutsprocessen men att dessa ofta strider mot målsättningen med LSS. Besluten styrs av organisationerna och inte lagens målsättning. Enligt Erlandsson var Försäkringskassans beslutsprocess normrationell medan kommunernas var mer målrationell (Erlandsson 2014 ss. 42–43; 132–133).

Enligt Gustav Svensson (2000) följer beslutsfattare inom LSS vanligen en målrationell och normrationell beslutsprocess baserat på en individuell utredning. Normrationella beslut är ett beslut som följer en logisk tankeprocess. Beslutsfattare fokuserar på normer och strävar efter att följa dem i beslutsprocessen. Konsekvensen blir att inga nya normer bildas då beslutsfattaren endast följer normgivaren. Detta leder till en form av övermakt som beslutsfattaren inte kan gå emot. Argumentet för normrationalitet är att beslut fattas på en likvärdig grund och att besluten uppnår därmed rättssäkerhet (Svensson 2000 ss. 36–39).

Som beslutsfattare i en målrationell beslutsprocess är det beslutsfattaren själv som väljer hur målet som beskrivs i lagen skall nås. Besluten fattas genom att argumentera för varför beslutet bäst når goda konsekvenser för individen och därmed uppfyller målen. Detta innebär ett större ansvar för beslutsfattaren och därmed en risk för att rättssäkerheten inte uppnås. Därför blir det då av stor vikt att beslutsfattaren har rätt kompetens och en förkunskap inom ämnet (Svensson 2000 ss. 36–39). Detta skiljer sig mot Erlandssons (2014) framställning av en målrationell beslutsmodell då han menar att det inte är tillräckligt med en juridisk kunskap vid tillämpning av LSS. Författaren beskriver att det även krävs professionell kompetens för att se vad för konsekvenser besluten kan leda till. Om beslutens verkan inte tas i hänsyn kan det riskeras att lagens målsättning inte uppnås (Erlandsson 2014 s 20). Skillnaden mellan de två studierna är även att Erlandsson är mer positivt inställd till en blandning av en normrationell och en målrationell beslutsmodell. Svensson (2000) ställer sig mer negativt till en målrationell beslutsmodell då han menar på att det leder till en rättssäkerhet av besluten.

Erlandsson (2014) fann att förvaltningsdomstolen använde sig av både normrationalitet, genom hur de förhåller sig till fastställda normer, och målrationellitet, genom hur de i bedömningen åberopar text från förarbeten och propositioner, när de fattade beslut.

Författaren menar att beslutsfattare som handläggare och domare måste ta hänsyn till sociala normer och individuella konsekvenser vid beslut inom LSS (Erlandsson 2014 ss. 141–143). I sina bedömningar hänvisar förvaltningsrätten till förarbeten och praxis då de sällan utför egna utredningar. Bedömningen bygger på inkomna uppgifter från berörda parter som den enskildes eller kommunernas utredning. Beslutsfattarna har dock ett visst handlingsutrymme för att kunna säkerställa att varje fall utreds utefter individens egna förutsättningar. Detta innebär att domare och tjänstemän även låter sig påverkas av hens egen syn på rätt och rättvisa och de professionella normerna baseras på den kunskap och erfarenhet beslutsfattaren besitter (Erlandsson 2014 ss. 141–143).

Karsten Åström (2005) genomför en jämförande analys av den rättsliga regleringen SoL och LSS, när det gäller stöd för personer med funktionshinder. Författaren fann att i SoL används en målrationell beslutsmodell medan när det gäller LSS följs en normrationell beslutsmodell (Åström 2005 s. 151; 182). Detta skiljer sig mot Erlandsson (2014) och Svensson (2000) som fann att båda beslutsmodeller följs i olika utsträckning vad gäller LSS. Inom SoL och LSS finns det dock inte färdiga mallar att fatta beslut efter. SoL formar en ram som beslut fattas inom. Kompetenskraven sätts, enligt studien, lägre för de som tar beslut enligt SoL än de som tar beslut enligt LSS (Åström 2005 s. 182). Att kompetenskraven är lägre för beslutsfattare inom LSS är något som Erlandsson (2014) ställer sig kritisk mot. Som tidigare nämnts efterfrågar Erlandsson (2014 s. 20) en professionell kompetens hos LSS handläggare vad gäller både juridisk kunskap men även kompetens till att se konsekvenser som beslutet kan leda till. Åström (2005) visar dock inte på något ställningstagande gällande dessa kompetenskrav. Båda lagarnas insatser syftar att främja ett självständigt liv på lika villkor i gemenskap med andra.

Åström fann att insatser enligt LSS till stor del är utvecklande för den enskilde, medan insatser enligt SoL syftar till att kompensera (Åström 2005 ss. 182–185).

Eftersom handläggare inom de olika lagarna har olika erfarenheter och kompetens försvårades samarbeten. Inom SoL har den enskilde mer inflytande över insatsernas form. I många fall var det istället först efter den enskilde fått avslag enligt LSS som hen fick insatser enligt SoL. LSS erbjuder tio specifika insatser som den enskilde kan ansöka om, vilket gör LSS mer formell och styrande. Detta då enskilda måste ansöka om specifika insatser som handläggare kan ge formella avslag på. Handläggare kan även lättare kontrollera insatser och vem som får dem genom dokument och beslutsmotiveringar (Åström 2005 ss. 182–185).

3.4 Livskvalité

Gary Albrecht och Patrick Devlieger (1999) ser i sin artikel närmare på vad som ligger till grund för att personer med funktionshinder uppger att de lever ett liv med bra eller utmärkt livskvalité. Detta samtidigt som utomstående anser att människor med funktionshinder lever under oönskade levnadsvillkor. Genom att intervjua 153 personer med funktionshinder i USA fann de att 54,3% upplevde god eller utmärkt livskvalité. Detta betyder att det endast var lite över hälften som var nöjda med sin livskvalité. Faktorer som låg till grund för upplevd god livskvalité var om de kunde köra bil eller hade kontroll över sitt medvetande och humör. Personer som upplever god livskvalité hade även funnit mening med livet och såg mer på det de har istället för det de förlorat. Det som gjorde att personer skattade sig lägre var smärta och att de inte längre orkade göra saker som de tidigare hade gjort. Personer som ansåg sig ha låg livskvalité uppgav även att de ofta ville mer än vad de klarade av och att kommunikationssvårigheter minskade livskvaliteten.

Oförutsägbarheten i deras funktionshinder kombinerat med ett svagt socialt nätverk var en stor faktor till att de upplevde en lägre livskvalitet. De som uppgav sig ha en högre livskvalité hade uppnått detta genom stöd från ett brett socialt nätverk där de kände sig behövda (Albrecht & Devlieger 1999, ss. 977–988).

I artikeln läggs fokus på vad personer med funktionshinder upplever som livskvalité, vilket är en av grunderna för *goda levnadsvillkor*. Genom att vi istället skiftar fokus till beslutsfattare ämnar vår studie se hur myndighetsutövning ger personer med funktionshinder möjligheten att uppnå *goda levnadsvillkor*.

3.5 LSS i ständig förändring

I Monica Larssons (2008) avhandling undersöks personlig assistans som en rättighet. Personlig assistans är en av de tio insatser som kan beviljas inom LSS. Larsson menar att LSS är föränderlig och påverkas av samhällets normer. Som exempel menar författaren att självbestämmande, som LSS-insatser skall tillgodose, är ett rättighetsbegrepp som kan förminska beroende på vad rådande normer säger om vad som anses vara ett normalt liv (Larsson 2008 ss. 195–198). Vidare beskriver Larsson att förändring delvis kan bero på att LSS ska främja rättigheter hos individer med olika sorters behov och intressen. Detta kan medverka till att den enskildes rättigheter gentemot lagen kan uppfattas som otydliga, då även dessa kan förändras över tid. Att utformningen av LSS skall omfatta människor med olika funktionshinder gör även att lagförändringar kan innebära svårigheter att tillgodose de individuella rättigheterna. I avhandlingen tas det även upp att rättigheten att kunna *leva som andra* kan innebära ett antagande att människor med funktionshinder inte lever i likhet med andra eller har samma förutsättningar - vilket kan ses som ett ställningstagande baserat på normalitet (Larsson 2008 ss. 246–253).

I propositionen för LSS beskrivs allas lika värde, samt att personer med funktionshinder ska kunna leva ett så normalt liv som möjligt. Enligt propositionen innebär detta ”att människor med funktionshinder – precis som andra medborgare – skall ges möjlighet att få en god utbildning, ha ett förvärvsarbete, ha en trygg och värdig bostad, delta i olika kultur- och fritidsaktiviteter” (prop.1992/93:159 s.44). Larsson (2008) beskriver hur det i propositionen syns en kluvenhet i vad som anses vara definitionen av ett normalt liv. Vidare kan normalitet byggas utifrån två synsätt - statistisk normalitet samt normativ eller kulturell normalitet. Skillnaden mellan synsätten är synen på vad som är normalt. Larsson menar att personer med funktionshinder skall kunna *leva som andra* genom det liv som resterande samhälle anses önska och eftertrakta. Samtidigt skall de ha rätt till att vara olika och unika då behoven skiljer sig. Propositionens syn på normalitet har därför enligt Larsson två olika sidor (Larsson 2008 ss. 191–196). Begreppet att *leva som andra* kan därför få en dubbelsidig innebörd.

Marianne Hedlund (2004) har i sin avhandling forskat kring karaktäriseringen av funktionshinder - hur begreppet konstrueras och kategoriseras inom de sociala lagarna. Offentliga dokument såsom lagtexter är studiens empiri och innehållsanalys är studiens metod, med grund i ett socialkonstruktivistiskt perspektiv. Hedlund utforskar vilka kriterier och behov som avgör vem som har rätt till särskilt stöd.

Hedlund (2004) gör kopplingar till bland annat maktstrukturer och refererar till Foucaults teorier om maktperspektiv. I avhandlingen påvisas vilka principer som används för att kategorisera begrepp. Hon finner i sitt resultat att funktionshinder kategoriseras utifrån samhällets normer samt kontextuella och kulturella omständigheter samt förändringar. I Hedlunds analys och resultat presenteras tre olika diskurser som kan identifieras: Funktionshinder som rehabiliteringspotential, funktionshinder som en ekonomisk belastning och funktionshinder som en störning i det dagliga livet.

Hedlund menar därmed att funktionshinder som karaktär kan framstå som mångtydig och diffus (Hedlund 2004 ss. 205–220).

4 Teori

Vi har i följande kapitel valt att fokusera på tre teorier; socialkonstruktivism, norm och makt. Dessa teoretiska perspektiv kommer vi senare använda för att analysera vårt resultat.

4.1 Socialkonstruktivism

Socialkonstruktivism som teori utgår från tanken att det vi ser som verkligt är överenskommet i samhället. Detta förändras ständigt genom hur vi för oss i relation till sociala strukturer, som upprätthålls genom normer. Detta gäller även sociala problem. Huruvida något är ett socialt problem eller inte och hur vi ser på problemet ändras och existerar först när vi som samhälle erkänner det (Jönsson 2017 s. 17). Tyngdpunkten läggs på hur språket interagerar mellan subjekt och subjekt samt subjekt och objekt. Teorier inom socialkonstruktivism ifrågasätter huruvida sociala problem existerar oberoende av tankesätt, begrepp och praktiker eller om det sociala problemet endast existerar på grund utav de diskurser som förs. Med detta menas att det är av mindre vikt att definiera social konstruktivism och mer en fråga om vad dessa framställningar gör (Thomassen 2007 ss. 205–207).

Socialkonstruktivism har som mening att ifrågasätta och dekonstruera det som kan anses som sanningar om vår omvärld (Thomassen 2007 s. 207). Inom socialkonstruktivism blir frågeställningar rörande vad, vem, hur, var, när och varför relevanta för att finna de intresseinriktningar som en studie kan uppge. Med detta menas till exempel, vad är problemet och vem anser att det är ett problem? Det är även av vikt att se närmare på varför de anser det som ett socialt problem, samt hur de resonerar kring problemet. Andra exempel är inom vilka arenor finns problemet och har problemet förändrats över tid?

För att kunna bedriva forskning utefter socialkonstruktivism är det viktigt att forskare är öppna med sina egna tankar och åsikter om ämnet (Jönsson 2016 ss. 17–23).

Då socialkonstruktivism ser närmare på hur vi som samhälle ser och kategoriserar sociala problem, anser vi att det kan ge oss en bättre möjlighet att förstå diskussionen i rättsfallen kring de begrepp vi undersöker. Genom ett socialkonstruktivistiskt perspektiv kan vi även analysera de tolkningar av begreppen *goda levnadsvillkor* och *leva som andra* som domstolen gör.

4.2 Norm och normalitet

Norm är det som med hjälp av statistik kan anses vara det “normala”. Det finns få delar av dagens samhälle där vi inte efterföljer, eller försöker följa, en norm. Läkare mäter och väger oss för att se om vi följer normen för hur långa vi bör vara och hur mycket vi bör väga. När det kommer till funktionshinder innebär detta att personer bedöms utefter vad en normal person kan och hur deras kropp ser ut. Normen bedöms som något alla bör vara en del av. Personer som inte följer normen ses som avvikande (Davis 1995 ss. 23; 29). Normalisering är den process där individen lär sig efterfölja normen. Personen döms utefter det som anses vara avvikande från normen. Normalitet innebär att någonting bör följa en viss norm. Normen ses, det vill säga, som det neutrala och förgivettagna inom gruppen (Nilsson 2008 s. 90).

Larsson (2008) tar i sin avhandling upp att det finns en otydlighet kring både normer och normalitet. Hon menar att normer kan tolkas som ett brett begrepp, då normerna är föränderliga samt skiljer sig åt beroende på om det berör exempelvis samhälleliga värderingar eller juridikens rättsliga normer (Larsson 2008 ss. 80–83). Vidare finns det många tolkningar kring normers innebörd, liksom att olika människor och samhällen inte nödvändigtvis har samma normer.

Det finns exempelvis olika normer kring rättigheten med LSS samt dess beslutsfattning, vilket kan leda till viss problematik (Larsson 2008 ss. 184–195). Enligt Erlandsson (2014) existerar normer mellan rätten och tillämpningen av lagen, vilket i sin tur kan påverka hur utfallet blir i praktiken. Han menar på att rättsliga normer, sociala normer, rätten i praktiken och sociala normer i praktiken påverkar varandra åt alla håll (Erlandsson 2014 ss 89–90).

Även Larsson (2008) menar på att en beslutsfattares normer exempelvis inte behöver likna de normer som lagstiftningen uttrycker. Enligt propositionen med LSS skulle målsättningen att kunna *leva som andra* uppnås genom att utjämna skillnader mellan människor med och utan funktionshinder. Larsson ifrågasätter dock kluvenheten i att synen på normalitet kan skilja sig. Hon menar att en funktionshindrad person skall ha rätt till att kunna leva såsom alla andra, samtidigt som personen skall ha rätt till att kunna vara olik andra. Utbudet av insatser bör därför vara flexibelt och individanpassat, så att den enskilde kan få den hjälp som anses önskvärd (Larsson 2008 ss. 184–195).

Begreppen norm och normalitet kommer användas i vår analys för att se hur HFD tolkar begrepp som anges i målsättningen med LSS. Lagen ämnar skapa *goda levnadsvillkor* för personer med funktionshinder, exempelvis genom möjligheten att *leva som andra*. För att göra detta måste myndighetsutövare först göra klart för vad som är normen i tiden samt vad som anges i propositionen, för att klargöra vad personer som ansöker insatser inom LSS har rätt till. Vi ämnar därför att försöka läsa ut om det finns något som HFD ser som en entydig norm, och hur den iså fall appliceras i besluten.

4.3 Makt

Inom socialt arbete, när en person är i behov av en insats, hamnar klienter i en beroendeställning gentemot den professionella. När det kommer till kommunikation parter emellan är maktförhållandet asymmetriskt, då den professionella vanligtvis har större makt än den enskilde. Det skapas då ett sorts beroendeförhållande av denna hjälprelation, vilket i sin tur kan medföra risker för maktmissbruk, utnyttjande av maktpositionen eller att förvrängda framställningar skapas. Det sistnämnda kan upplevas som en definitionsmakt. Detta då den enskilde kan uppleva att den professionella framställer och beskriver den enskilde på ett icke överensstämmande sätt, vilket kan kännas respektlöst och omoraliskt (Røkenes & Hanssen 2016 ss. 238–242).

När det kommer till makt är Foucault en av de framstående teoretikerna. Ett av Foucaults perspektiv inom maktteori är att det inte existerar relationer utan maktförhållanden. Med detta menar inte Foucault att maktrelationer alltid är fastställda. Det ska istället ses utifrån att makt är en del av de sociala relationerna. Maktrelation innebär inte att den ena parten alltid har total makt, utan att det även finns motmakt som visar sig som ett motstånd, enligt Foucault. Han beskriver också begreppet diskurs och menar att en diskurs producerar och kan vidareföra makt men även underminera den. Personer kan med andra ord ta en diskurs som används för att nedvärdera dem och vända den till sin fördel. Detta innebär också att maktrelationen aldrig försvinner men att det hela tiden är i rörelse och kan förändras beroende på hur vi utmanar dem. I sin teori ställer Foucault lag och norm emot varandra när det kommer till olika former av makt. Norm anser Foucault som en disciplinär form som individer använder mellan sig men även inom individen själv. Lagstiftningen ser Foucault som en form av suveränitetsmakt då lagen arbetar utifrån motsatser såsom rätt och fel (Nilsson 2008 ss. 90–93).

Makt som begrepp är relevant då vi ser hur myndighetsutövare med stöd av lagen har inflytande över andra människors liv. När det kommer till Foucaults teori om att ingen har total makt ämnar vi se hur enskilda och kommun använder makt till att överklaga och ifrågasätta beslut. Detta ses utifrån de diskurser som förs i texten. Teorierna om makt har gemensamt att de utgår från att det är myndigheten som sitter i en maktposition, men att denna kan motarbetas. Detta ses även utifrån definitionsmakt där ordval av hur domstolen framställer den enskilde i sin bedömning kan anses nedvärderande.

De tre teorierna hör ihop då de alla delvis ser på hur och vilka diskurser som förs. Vem är det, exempelvis, som har makten att bestämma vad som är en norm eller vad som kan konstrueras som ett socialt problem? Det går också att argumentera för att det är de som följer och upprätthåller normer som har en maktposition i samhället. Teorierna har alla enligt oss kopplingar till LSS då samhällssynen på funktionshinder genom tid är föränderlig och påverkas av samhällets normer och strukturer (Larsson 2008 ss. 247–250). Sociala strukturer och sociala problem kan också kopplas till normer, då sociala strukturer uppehålls genom samhällets normer (Jönsson 2017 s. 17). Makt som teori kan kopplas till LSS och funktionshinder i den bemärkelsen att alla relationer på något vis innehåller makt och motmakt - därmed även relationen mellan enskild och olika aktörer (Nilsson 2008 ss. 90–93).

5 Metod

I följande avsnitt presenteras studiens tillvägagångssätt och genomförande av uppsatsens olika delar och slutligen en metoddiskussion.

5.1 Val av datainsamlingsmetod

Utifrån forskningens utgångspunkt och forskningsproblem kan en studie utformas med passande metod. Beroende på syfte och forskningsfråga kan kvantitativ eller kvalitativ studie vara lämplig. Kvantitativ forskning bygger till större del av statistik vilket underlättar för att generalisera svaren. Inom kvalitativ forskning finner vi istället metoder såsom exempelvis intervjuer eller innehållsanalys (Djurfeldt, Larsson & Stjärnhagen 2018 ss. 19–21). Enligt Yin är ett av huvudsyftena med kvalitativ forskning dess förmåga att framföra deltagares synsätt och åsikter samt att utveckla redan etablerade begrepp eller presentera nya (Yin 2013 s. 20). Detta anser vi passar in på vår studie då syftet var att bland annat analysera diffusa begrepp inom LSS.

5.2 Innehållsanalys

Vi har gjort en kvalitativ innehållsanalys där vi undersökt rättsfall gällande begrepp inom LSS. Grundtanken med innehållsanalys är att språket, eller diskurser, fungerar som en form av maktfördelare och meningsskapare. Det är språket som avgör vem som har tillåtelse att säga vad, samt om det är meningsfullt. Genom att ställa upp frågeställningar gällande det område som analyseras kan forskare få ut det mesta av sitt material. När det kommer till innehållsanalys kan frågor gällande vem som yttrar sig, vad som sägs samt hur det uttrycks vara behjälpliga (Jönsson 2016 ss. 104, 108).

I Mark A. Hall och Ronald F. Wrights (2008) artikel presenteras en form av innehållsanalys passande för de som vill studera rättsfall. De menar att systematiskt läsa och tematisera dokument kan leda till en djupare förståelse av lagar och rättsfall.

Innehållsanalys växte, enligt författarna, fram snabbt och forskare utvecklade sina egna former av innehållsanalys utan att referera till varandra. Detta har gjort att metodologiska principer gällande innehållsanalys endast har framkommit i efterhand. Det har även gjort att metoden går att applicera på flera olika former av texter. De tre stegen av innehållsanalys är; välja rättsfall, koda dem och sedan analysera kodningen. I vissa fall görs analysen med stöd av statistiska metoder (Hall & Wright 2008 ss. 65, 77).

Det första steget av en innehållsanalys är att välja vilka texter som ska analyseras. Innehållsanalys som metod har målet att studien ska vara möjlig att replikera. Detta uppnås genom att sätta tydliga kriterier för vilka rättsfall som skall läsas. Exempelvis genom att läsa var tionde rättsfall inom forskningsområdet. Forskare ska eftersträva att dokumentera stora delar av hur de väljer rättsfall och var dem hittas. Genom att göra detta kan forskaren även påvisa att rättsfallen inte valts i syfte att stärka hens egen hypotes. Det andra steget är kodningen av rättsfallen. Detta görs genom att forskaren läser rättsfallen utifrån de frågeställningar som studien ämnar besvara. Fokus läggs på olika delar av rättsfallen vilket sedan ställs mot tidigare antaganden. När en text läses på djupet kan det även framkomma att delar som bör ha varit med istället saknas. Forskare måste därför påvisa att de systematiskt har gått igenom texten för att visa hur de kommit fram till vad de anser saknas för att materialet skulle varit fullständigt. I det tredje steget, analysen, går kvalitativa och kvantitativa metoder hand i hand. Detta genom att fokusera på vad som framkommer i rättsfallen och varför, samt hur ofta liknande slutsatser dras (Hall & Wright 2008 ss. 79–82). Inom denna studie har en avgränsning gjorts till att endast fokusera på en kvalitativ innehållsanalys. Vid vidare studier skulle en kvantitativ metod vara intressant för att fördjupa kunskapen.

5.3 Tillförlitlighet genom trovärdighet och generalisering

Inom kvalitativ forskning är det av vikt att studien visar på tillförlitlighet.

Detta uppnås genom trovärdighet och, till en viss utsträckning, generaliserbarhet. Detta för att påvisa att det som sägs kan tas som en sanning om forskningens ämne. Trovärdighet av en studie bygger på transparens och triangulering. Transparens innebär att studien går att kritisera samt leder till vidare diskussioner. Genom en noggrann beskrivning av forskningsprocessen kan kritik riktas mot de val som görs av forskaren. Det är även av vikt att forskaren själv påvisar de brister som studien har för att kunna redogöra varför dessa val gjorts (Svensson & Ahrne 2011 ss. 26–28). Genom att arbeta metodiskt ges studien en trovärdighet. Detta innebär att studien följer en forsknings procedur som är grundligt redogjord och väl följd (Yin 2013 s. 32) Triangulering innebär att metoder, data och teoretiska perspektiv används för att angripa ämnet från olika perspektiv (Svensson & Ahrne 2011 s. 28). Kritik som riktas mot triangulering är dess grundtanke om att olika metoder ska leda fram till samma resultat. Svensson och Ahrne (2011) menar dock att metoder som leder fram till olika resultat i sig kan vara intressant. Till exempel om det genom intervju framkommer en sak, men att intervjupersonen agerar annorlunda under observation.

Generaliserbarhet inom kvalitativ forskning kan vara svår att uppnå i samma utsträckning som kvantitativ forskning. Detta då kvalitativ forskning ofta gör en fördjupning i exempelvis specifika rättsfall. Att resultaten går att överföra till andra områden och miljöer är dock att eftersträva inom kvalitativ forskning. Generaliserbarhet kan uppnås genom att exempelvis jämföra studien med liknande studier. Flera studier som pekar mot samma resultat innebär att resultatet blir mer generaliserbart. Studien kan även ställas i relation till ett mer teoretiskt ramverk. Kan studien ses som ett exempel på organisering av makt? Oberoende av vilken form av generalisering forskaren försöker sig på bör detta göras med försiktighet och självkritik.

Det finns ingen garanti på att om ytterligare ett fall hade studerats skulle ett annat resultat finnas (Svensson & Ahrne 2011 ss. 28–30).

5.4 Urval och tillvägagångssätt

Tanken kring vald metod var att arbeta fram en frågeguide som kan hjälpa oss analysera rättsfall där *goda levnadsvillkor* och att *leva som andra* benämns. Genom innehållsanalys kan olika ord, uttryck och outtalade regler i rättsfallen analyseras för att få fram hur HFD resonerat. Data till vår studie samlades in genom att undersöka rättsfall som hittades i rättsdatabaser. För att finna tidigare forskning sökte vi på vad det finns för forskning inom området LSS med hjälp av sidor såsom Swepub och Google scholar. Vi har undersökt rättsfall för att se vad för resonemang och tankar som går att urskilja under domstolsprocessen. Vi har använt oss av de juridiska databaserna JUNO och InfoTorg, som vi hittade när vi sökte på ämnesguider inom kategorin socialt arbete på Linnéuniversitetets hemsida. Under sökprocessen provade vi med olika sökord för att finna både rättsfall och tidigare forskning - bland annat har sökningarna innehållit orden LSS, *leva som andra* och *goda levnadsvillkor*, då detta är begrepp vi valde att analysera. Vi använde dessa sökord för att vi ville ha ett tydligt sammanhang mellan rättsfallen och tidigare forskning.

Materialet som användes i vår analys är från elva olika rättsfall. Vi valde att begränsa oss gällande rättsfallens årtal samt paragrafer inom LSS för att avgränsa vår studie. Vi undersökte rättsfall från 2010 och framåt som tog upp 5§ och 7§ LSS. Valet av dessa paragrafer gjordes då det är dessa lagrum som framför kraven om att *leva som andra* och uppnå *goda levnadsvillkor*.

Eftersom vi ville ha rättsfall där överklagan nått HFD var det viktigt att söka på rättsfall som nått denna nivå. Vi prioriterade även att rättsfallen skulle vara så pass nya som möjligt – en urvalsram som inte gav oss det största

utbudet. Detta val gjordes eftersom vi ansåg det av vikt att rättsfallen låg nära i tiden för att kunna jämföras med de normer som råder i samhället idag, då dessa kan förändras med tiden. Genom att ha ett kort tidsspänn kan rättsfallen även jämföras med varandra, då dessa beslutsprocesser är genomförda inom liknande tidsintervall. De första elva rättsfallen som kom upp utefter denna sökning valdes, då dessa ansågs som mest relevanta i förhållande till våra sökord. Detta kan liknas med ett bekvämlighetsurval då det var de mest tillgängliga rättsfallen vi valde (Yin 2013 s. 93). För att försäkra oss om att vår metod var genomförbar testade vi sedan vår läsguide på ett rättsfall för att undersöka om det gav oss något resultat, vilket vi bedömde var fallet. Följaktligen skapades en tabell över rättsfallen där vi markerade utfall, ämnesområde samt aktuella lagrum.

5.5 Etiska överväganden

Innan en studie påbörjas är det viktigt att författarna reflekterar kring etiska aspekter. Detta då studien ska anses användbar utan att individer utsätts för fysiska eller psykiska risker. Det är även betydande att både före, under och efter forskning väga olika faktorer och intressen mot varandra. Detta så att olika komponenter inte hamnar i konflikt med varandra samt även om det finns risker för att bryta mot exempelvis sekretess eller andra etiska regler (Hemerén 2011 ss. 12; 22; 30). Det finns även en Lag om etikprövning av forskning som avser människor, för att tillförsäkra individen om respekt för människovärdet, samtycke samt andra skydd vid forskning (SFS 2003:460).

Även om vår studie berör stöd och service för funktionshindrade upplever vi inte att de individer som rättsfallen berör utsätts för något som ger en negativ påverkan. Då rättsfall är en offentlig handling, anser vi att vi nyttjar redan offentliga handlingar för vår studie och därmed inte påverkar individerna i fråga genom att beskåda rättsfall. I rättsfallen står initialer, men i vår studie kommer vi benämna de olika fallen med siffror från 1–11.

Vi kommer inte heller ta upp ämnen från rättsfallen som kan leda till att individers identitet röjs. Genom att granska offentliga men anonyma handlingar såsom rättsfall blir koppling mellan forskare och brukare inte lika personlig som under exempelvis en intervjustudie. Detta då brukarens egna åsikter, kroppsspråk och liknande är mer synligt. Vid innehållsanalys av rättsfall är det betydande att inte göra egna tolkningar av personliga uppgifter och därmed representera individer på ett sätt som ur ett etiskt perspektiv går emot skyddet mot individers integritet. Viktigt att ha i åtanke är även att vi i vår studie gör en tolkning av en tolkning - vi analyserar rättsfall, som har grund i HFD:s resonemang och tolkning av lagstiftning.

5.6 Förkunskap och tidigare erfarenhet

Vårt intresse för funktionshinderomsorg och LSS uppkom i samband med att vi under vår verksamhetsförlagda utbildning fick en inblick i LSS-handläggares samt enhetschefers arbete inom kommuner. Detta medförde att intresset för hur olika domstolar bedömer och beslutar väcktes. Tack vare vår verksamhetsförlagda utbildning har vi båda viss erfarenhet samt kunskap kring funktionshinderomsorg. Detta är något som kan vara betydande att ha medvetenhet kring när vår studie genomförs. Förförståelse kring ämnet kan medföra vissa risker. Det kan exempelvis leda till förutfattade meningar kring vad för beslut som bör fattas. Denna problematik kan vara svår att motverka, men genom att vara transparenta när vi tolkade besluten uppnår vårt resultat enligt oss tillförlitlighet. Vår förförståelse och förkunskap kring ämnet anser vi därför inte är något som påverkade studiens resultat negativt. Detta då våra kunskaper främst rörde den praktiska kommunala verksamheten.

5.7 Metoddiskussion

Att genomföra innehållsanalys för med sig både fördelar och nackdelar. De utvalda rättsfallen berör olika ämnesområden och därför har vi inte kunnat koppla alla rättsfall till samma kategorier och teorier. Grundtanken med att vi valt ett brett spann av ämnesområden är för att vi ska få ett brett svar kring hur HFD resonerat kring olika sorters beslut. Genom att begränsa oss mer och fokusera på en specifik insats hade vårt resultat möjligen blivit mer fördjupat och fokuserat kring vad gäller just den insatsen. Då vårt urval även gjordes genom ett bekvämlighetsurval, att vi valde de elva rättsfall som var tillgängliga och ansågs mest relevanta utifrån valda sökord. Kritik kan riktas mot att dessa rättsfall möjligen gett resultat som till viss grad är ofullständigt. Detta hade kunnat undvikas genom en annan urvalsmetod. Trots detta är vi nöjda med vår urvalsmetod, då våra rättsfall till största grad passade samman med våra utvalda sökord.

Vi har genom metoden kunnat undersöka diskurser, resonemang och analyser i olika rättsfall. Detta har gett oss gott om material att tolka och diskutera kring. En risk med studien är dock att vi finner ett felaktigt resultat eftersom vi gör en tolkning av HFD:s tolkningar. Att göra en tolkning av en tolkning gör att resultatet måste vandra många vägar, vilket kan leda till ett fel representerat resultat. För att få fram ett säkrare resultat hade vi exempelvis kunnat komplettera studien med observation i domstol, intervjustudie eller enkätstudie med jurister och myndighetsutövare, eller analys av olika propositioner. För att kunna komplettera studien hade däremot en större tidsram varit nödvändig.

Rättsfallen vi undersökt har olikheter vad gäller till exempel den enskildes ålder och kön. De utspelar sig även under ett tidsspann på tio år samt inom olika delar av Sverige. Detta gör det svårt att genomföra en jämförelse med andra rättsfall utöver de som vi tar upp i studien.

Dessutom förändras LSS i takt med samhället vilket gör att det inte går att anta att ett beslut som fattades för tio år sedan kommer fattas på samma grunder idag. Innehållsanalys kan däremot vara positivt då det ger forskare möjligheter att fokusera på vad som är viktigt i texten, exempelvis resonemang och kopplingar till propositioner och andra rättsfall. Detta bearbetas sedan djupare genom egna tankar, resonemang och tolkningar. Vi anser att ett lika djupgående resultat inte hade kunnat nås genom en kvantitativ studie, exempelvis en enkätstudie. En kvantitativ studie hade dock kunnat förstärka vårt resultat. Hade våra rättsfall följt samma insats inom LSS anser vi att en mer kvantitativ studie hade varit aktuell.

5.8 Arbetsfördelning

Genom arbetet har vi till stor del försökt att samarbeta med samtliga delar, så att studien till övergripande del är skapad av båda parter. Samtalen har skett genom Zoom, Linnéuniversitetets digitala mötesrum, där vi både samtalat och skrivit. Eftersom studien genomförts under Covid-19 pandemin har uppsatsen behövts skapas utan fysiska träffar då vi bor i olika delar av landet. Detta tillhörde inte vår grundplanering men vi har behövt anpassa oss genom att göra allt digitalt utefter rådande restriktioner. Vi upplever dock att detta inte är något som påverkat vår studie negativt.

Vi har genom uppsatsen haft stor fokus på att ta eget ansvar och att självmant arbeta på uppsatsens olika delar. Den andre parten har sedan fått komplettera, tycka till och ändra om så att språk och innehåll överensstämmer med resterande gemensamma arbete. Vi har bestämt träff 1–2 gånger i veckan för att på Zoom gå igenom arbetets delar gemensamt samt planerat vad vi enskilt ska ha gjort tills nästa träff. Innehållsanalysen av de olika rättsfallen är något delat upp och arbetat med självständigt. Detta för att kunna hinna med en fördjupning av rättsfallen. Efter att vi analyserat dem enskilt presenterade vi det vi fann för varandra.

Tidigare forskning valde vi också att dela upp för att möjliggöra en fördjupning. Trots eget ansvar har vi hjälpts åt och samarbetat så vårt gemensamma språk och den röda tråden ständigt bevaras. Detta gör att vi båda står ansvariga bakom arbetets slutprodukt.

6 Resultat och analys

I följande avsnitt presenteras resultat och analys av studien. För att sammanfatta vårt insamlade material utgår vi i resultat- och analysdelen utifrån Tabell 1, som numrerar och beskriver varje rättsfall. Tabellens syfte är att sammanfatta rättsfallen genom att presentera exempelvis ämnesområde och de olika fallens utgång - bifall, avslag eller avskriven. Numreringen från 1–11, används i resultatet för att enkelt kunna benämna de olika fallen i ett sammanhang.

Vi har valt att tematisera resultatkapitlet utifrån de huvudområden som vi upplever att rättsfallen främst berört. De teman som presenteras är skapade utifrån vår analys, då de är relevanta och användbara för att kunna besvara våra tre frågeställningar. I vår analys kopplar vi även de olika rättsfallen till våra teorier samt den tidigare forskning som vi finner relevant.

Nummer	Rättsfall	Rättsfallens ämnesområde	Bifall/avslag	LSS	1§ LSS
1	RÅ 2010 ref 91	Domstolarnas prövningsomfattning	Bifall	7§, 9§ 9	1
2	RÅ 2010 ref 17	Personlig assistans föräldraransvar	Bifall	7§, 9§ 2, 9a §	1
3	RÅ 2010 ref 69	Personlig assistans utomlands	Bifall	7§, 9§ 2, 16§	-
4	HFD 2011 ref 8	Kostnad för ledsagare	Avslag	7§, 9§ 3	1
5	HFD 2011 ref 47	Tillstånd att bedriva särskilt boende	Bifall	5§, 6§, 7§, 9§ 9	1
6	HFD 2011 ref 48	Domstolarnas prövningsomfattning	Avslag	7§, 9§ 9, 27§	1
7	HFD 2012 ref 59	Ändring av bostadsbeslut	Avslag	7§, 9§ 9, 16§	1
8	HFD 2012 ref 8	Personkretsbedömning	Avslag	1§ 3, 7§, 9§ 2	3
9	HFD 2013 ref 54	Kvalitetskrav på bostad	Bifall	5§, 6§, 7§, 9§ 8	1
10	HFD 2013 ref 70	Korttidsvistelse utanför det egna hemmet	Avskriven	5§, 7§, 9§ 6	3
11	HFD 2018 ref 13	Personlig assistans för hjälp med hygien	Avslag	2§, 7§, 9§ 2, 9a§	3

Tabell 1. Rättsfallens numrering, titel, ämnesområde, utfall ifrån den enskildes perspektiv, samt aktuella lagrum inom LSS och personkrets enligt 1§ LSS. Rättsfall 5 och 9 är utifrån bolagens perspektiv då de berör bolag som sökt tillstånd från Länsstyrelsen och Socialstyrelsen.

6.1 Ändring av boendebeslut

I många av de olika rättsfallen benämns *goda levnadsvillkor* som ett betydande begrepp. De olika domstolarna använder begreppet enligt 7§ LSS när de kopplar rättsfallet till lagstiftningen. Nedan beskrivs några av de rättsfall som rör ändring av boendebeslut, där *goda levnadsvillkor* som begrepp är aktuellt.

I rättsfall 6, överklagar den enskilde beslut om att han inte beviljas ett specifikt boende i annan kommun. Kommunen beviljade ansökan om bostad med särskild service enligt 9§ LSS men har valt att avslå ansökan om att få insatsen verkställd i annan kommun (SFS 1993:387). Boendet ifråga var särskilt anpassat för personer med den enskildes problematik och var det boende som han hade önskat. HFD beslutade att inte bevilja den enskilde rätt till det önskade boendet. Bedömningen som HFD gjorde var att det är kommunen som skall verkställa beslut på ett sådant vis att *goda levnadsvillkor* uppnås. Det som sedan kan överklagas till förvaltningsrättens instanser är huruvida detta görs.

Med andra ord kan inte var eller hur insatsen verkställs överklagas hos HFD. Detta stärker HFD med att hänvisa till tidigare rättsfall. Åström (1988, 2005) har presenterat två olika studier gällande hur rättsväsendet kan både stödja och minska den enskildes rättigheter. I studien från 1988 påpekar Åström att samhällsstrukturer kan påverka rättssystemet och göra det mindre tillgängligt. I rättsfall 6 kan det ses utifrån hur kommunens gränser gör det svårt för lagstiftningen att uppnå sitt mål med att den enskilde ska ha självbestämmande och få påverka hur insatsen verkställs. I studien från 2005 framställs detta som ett genomgående problem för LSS då den enskilde har relativt liten påverkan på insatser som beviljas. Detta stärks även av Albrecht och Devlieger (1999) som i sin studie fann att de som hade självbestämmande upplevde en högre livskvalité - och därmed bättre levnadsvillkor. Detta innebär att individen har lite makt när det kommer till

verkställningsbeslut. Att dessa beslut inte går att överklaga gör det även svårt för den enskilde att använda sig av motmakt för att stärka sin maktposition. Vilket utifrån Erlandsson (2014) kan ses som kritik mot att målsättningen gällande självbestämmande inte uppnås.

Detta skiljer sig i rättsfall 1, där *goda levnadsvillkor* ej uppnås enligt HFD. Mannen har ansökt om ett särskilt anpassat boende enligt 9§ 9 LSS (SFS 1993:387). Han bor sedan ett tag tillbaka i sitt föräldrahem med stöd av personliga assistenter då föräldrarna bosatt sig på annan ort. Under utredning av kammarrätten framkom det att detta endast var en temporär lösning från föräldrarnas sida. Den enskilde fick avslag på ansökan då biståndshandläggaren ansåg att hans behov var så stora att personal bör vara kopplad till boendet. Kommunen ansåg att den enskilde var i behov av en gruppboende eller serviceboende för att uppnå *goda levnadsvillkor*. En av skillnaderna mellan de tre boendeformerna är att ett särskilt anpassat boende inte har en personalgrupp kopplat till boendet, vilket både en serviceboende och en gruppboende har. Särskilt anpassat boende kompletteras i detta fall istället med personlig assistans.

Mannen hade tidigare testat att bo på ett gruppboende och funnit att det ej fungerade då han störde de andra boende och blev själv upprörd över att dela ett boende så nära andra. RÅ beslutade att bifalla ansökan då de ansåg att det är upp till den enskilde att själv välja vilken insats som hen ansöker om. Detta framkommer i 8§ LSS där det står att insatser endast skall ges om den enskilde begär det (SFS 1993:387). RÅ menade att det inte är upp till kommunen att avslå ansökan om särskilt anpassat boende baserat på att de anser att en annan insats skulle passa bättre. Eftersom det nuvarande boendet var temporärt ansågs inte heller *goda levnadsvillkor* kunna bli varaktiga i föräldrahemmet, vilket resulterade i att särskilt anpassat boende beviljades av RÅ.

Rättsfall 1 kan kopplas till Foucaults teori om motståndsmakt då den enskilde står fast vid sin rätt att ansöka om den insats som hen själv ser sig vara i behov av (Nilsson 2008). Den enskilde ser till sina egna behov och låter inte rättens och kommunens syn på stödbehovet påverka. Detta kan även kopplas till kulturella normer då rätten ser på vad andra personer med liknande problematik är i behov av. Att rätten antar att en person med ett visst hjälpbehov behöver en personalgrupp kopplat till sitt boende kan ses som en rättslig norm då olika individer med liknande behov har olika viljor och livssituationer. Larsson (2008) påpekar detta då hon menar att varje individ har rätt att få vara unik och olik andra. Detta kan också förstås utifrån socialkonstruktivistiskt perspektiv. Då kan det ifrågasättas vem är det som anser att behoven tillgodoses och med vilken insats. I detta fall ansåg den enskilde en sak och kommun samt läns- och kammarrätten en annan. I RÅ:s bedömning framkommer det att det är den enskildes rätt att ansöka om den insats som hen anser sig vara i behov av och att det är kommunens ansvar att verkställa detta så *goda levnadsvillkor* uppnås. Åström (1988) tar upp att inom lagstiftning som rör individer så nära som LSS är det viktigt att det finns kriterier och motkriterier. I detta fall utgår RÅ ifrån att det inom LSS finns kriterium som innebär att den enskilde själv måste ansöka om insatsen för att få den beviljad. Handläggare kan alltså, enligt 8§ LSS, inte neka en insats för att de anser att en annan insats är bättre - om den enskilde själv inte ansöker om den (SFS 1993:387).

6.2 Självbestämmandets betydelse för *goda levnadsvillkor*

Inom LSS anges det att den enskilde skall kunna ha självbestämmanderätt gällande insatser, då detta är en del av LSS målsättning. Detta uttrycks i 6§ LSS om att verksamheter skall ta hänsyn till den enskildes självbestämmanderätt, samt att det i 8§ LSS anges att en insats endast skall tillämpas om den enskilde själv begär det (SFS 1993:387).

Nedan beskrivs den hänsyn HFD tar till den enskildes beskrivningar av självbestämmande när de avgör vad som är *goda levnadsvillkor*.

I rättsfall 7, som handlar om ändring av bostadsbeslut, resonerar HFD om det finns skillnader mellan att uppnå *goda levnadsvillkor* och de bästa levnadsvillkoren. Den enskilde ville bo kvar på sitt nuvarande gruppboende, som låg i en annan kommun än hemkommunen. Den enskilde hade bott där i över nio år och upplevde att bo kvar hade inneburit de bästa möjliga levnadsvillkoren. I yttrande från den enskilde framkommer det att en förflyttning medför att hon fråntas kontinuitet, trygghet och sociala band, vilket kan ha negativa konsekvenser. En utgångspunkt för LSS är att den enskildes behov, om möjligt, skall tillgodoses i den enskildes egna kommun. HFD resonerar kring att LSS skall tillförsäkra *goda levnadsvillkor* och att det inte finns utrymme att ta hänsyn till vad som anses ge den enskilde de bästa levnadsvillkoren. Vidare står HFD för att problematiken för den enskilde främst är själva förflyttningen. HFD förutsätter därför att kommunen genomför en god planering, framförhållning samt anpassning som den enskilde kan behöva vid en förflyttning. Kommunens ansvar ställs här mot den enskildes önskan. HFD ser det som att det är en påfrestning att tvingas byta bostad, men att de negativa konsekvenserna går att minska genom exempelvis förberedelser, inskolning och kompletterande utbildning för personalen på det nya boendet. Efter flytten genomförts anser HFD att den enskilde kommer tillförsäkras *goda levnadsvillkor* likväl på det nya boendet. Därför beslutar HFD i sin bedömning att inte bifalla den enskildes önskan.

I fall 7 är det självbestämmanderätt och kommunalt ansvar som strider mot varandra. Detta har koppling till tidigare forskning, då Erlandsson (2014) i sin studie fann att olika aktörers interna riktlinjer och normer utifrån ett rättssociologiskt perspektiv ibland strider mot LSS målsättning. Aktörerna försöker påverka besluten, exempelvis genom yttranden och därmed använda makt (Erlandsson 2014).

Enligt Foucaults beskrivning av maktrelationer, försöker den enskilde påverka genom att framföra yttranden och överklaga, medan kommunen framhäver sin makt genom egna yttranden. I detta fall går bosättningskommunens rätt att avgöra före den enskildes önskemål, och därmed självbestämmanderätten. HFD sitter i den starkaste maktpositionen och tar de slutgiltiga besluten, där HFD i fallet tar kommunens parti.

I rättsfall 5, är det ett bolag som ansöker om tillstånd för att bedriva ett gruppboende enligt 9§ 9 LSS (SFS 1993:387). Länsstyrelsen har avslagit ansökan då de anser att lägenheterna på 11–17 kvm inte uppfyller kraven för de boenden som uppges inom LSS. De boende har bott tillsammans i gruppboendet sedan 1999. Under tiden har några av dem testat att bo på andra boenden, men de har då inte trivts och har därför flyttat tillbaka. I bedömningen finner HFD att det inte finns några bestämmelser kring hur boenden bör vara utformade. De menar dock att nybyggen som ämnar bedriva LSS-verksamhet ska följa de föreskrifter som Boverket utfärdar. Detta ställs sedan mot huruvida de enskilda trivs på gruppboendet. HFD anser att eftersom de boende har bott tillsammans under lång tid, samt eftersom det inte finns några allvarliga anmälningar mot boendet, uppnås *goda levnadsvillkor*.

De boende menar att en flytt från gemenskapen på boendet skulle innebära stora svårigheter då det finns problematik i att bilda nya relationer. Genom att motivera varför de önskar bo kvar och samtidigt påvisa att detta uppnår *goda levnadsvillkor* har de enskilda makt att förändra, vilket kan ses som en del av Foucaults teori om motmakt (Nilsson 2008). I maktrelationen mellan myndighet och enskild så är det enligt Røkenes & Hanssen (2016) myndigheten som sitter i en starkare maktposition. För att jämna ut detta finns det enligt Åström (1988) motkriterier inom LSS som ger enskilda en chans att påverka, och därmed utöva motståndsmakt.

En koppling kan även göras till socialkonstruktivism genom att ifrågasätta vem det är som anser att ett boende på 11–17 kvm med delad toalett inte är *goda levnadsvillkor*. Utifrån Larssons (2008) synsätt på kulturell normalitet bör personer få möjligheten att vara olika och unika, vilket kan ses som att de även bör få bo på ett sätt som skiljer sig från de kulturella normerna. Detta rättsfall är ett exempel på hur HFD tar den enskildes egna beskrivning av sina behov vad gäller bedömningen av huruvida *goda levnadsvillkor* uppnås. Detta ställs sedan i relation till länsstyrelsens beskrivning om hur ett boende bör se ut enligt norm. Som påvisas i tidigare forskning anser sig människor uppnå livskvalité, vilket kan kopplas till *goda levnadsvillkor*, om de upplever självbestämmande (Albrecht & Devlieger 1999).

6.3 Att kunna leva som andra

Ett av målen med LSS är att den enskilde får möjlighet att kunna *leva som andra*, enligt 5§ LSS. Med detta menas att bland annat främja jämlikhet i levnadsvillkor och att den enskilde skall uppleva samhällelig delaktighet (SFS 1993:387). Rättsfallen som särskilt berör begreppet *leva som andra* presenteras nedan.

Rättsfall nummer 2, handlar om en nioåringens rättighet till personlig assistans. Då barnet i rättsfallet behöver konstant tillsyn, diskuterar RÅ huruvida barnet har rätt till personlig assistans, eller om sådan tillsyn ingår i ett föräldraansvar. I den enskildes yttrande framkommer att barnet behöver ständig tillsyn för att barnet skall ha möjlighet att kunna *leva som andra* barn i samma ålder. Detta då barnet har stora behov av hjälp och stöd i sin vardag. RÅ tog beslutet att den enskilde beviljas personlig assistans för att tillgodose barnets grundläggande behov. RÅ gör jämförelser mellan barnets behov i förhållande till hur andra barn i samma ålder beter och uppför sig, samt vad de klarar av eller inte.

Ett exempel är att barnet i fråga inte kan socialisera sig med andra barn problemfritt utan en vuxens tillsyn, medan barn i jämlik ålder klarar av att leka själva på egen hand. Detta kan ses utifrån ett kulturellt perspektiv på normalitet. Att RÅ jämför barnet i rättsfallet med andra nioåringar utan funktionshinder kan kopplas till Larsson (2008) och synen på att *leva som andra*. Huruvida en funktionshindrad kan *leva som andra* eller inte, menar Larsson är ett antagande utifrån normer, eftersom det då antas att en funktionshindrad person i regel inte har samma förutsättningar som alla andra.

Vidare beskriver Larsson (2008) att jämförelser kring att *leva som andra* kan göras utifrån två synsätt - rättigheten att leva på det vis som anses normalt för alla andra i samhället, eller rättigheten att leva olikt andra, på sitt eget unika vis (Larsson 2008). I detta fall verkar RÅ jämföra utifrån det första synsättet, det vill säga utifrån vad samhället anser vara normalt. Rättsfallet går även att koppla till socialkonstruktivism då vi som samhälle bestämt att det finns ett föräldraansvar samt en familjekonstruktion. Det kan ses som en social konstruktion att det är föräldrarnas ansvar att ge barnen tillsyn och uppfostran, vilket även kan ses som en kulturell normalitet. Genom sociala konstruktioner har även kulturella normer skapats kring vad som anses vara en familjekonstruktion (Jönsson 2017).

I rättsfall nummer 4, blir den enskilde beviljad ledsagare, men HFD gör avslag på ansökan kring omkostnader för ledsagarservice. Detta innebär att den enskilde skall ansvara för ledsagarens omkostnader för exempelvis utförda fritidsaktiviteter. I den enskildes yttrande görs jämförelser kring att andra människor utan funktionshinder inte har dessa kostnader. Detta talar för att den enskilde genom dessa kostnader inte har möjlighet att kunna *leva som andra*. HFD tar kommunens ekonomiska åsikter i beaktning och beslutar att kommunen inte har möjlighet att stå för dessa kostnader inom LSS-beslut.

Istället uppmanar HFD den enskilde om att ansöka om ekonomisk ersättning via SoL. Detta kan kopplas till tidigare forskning som visar på att kommunen kan bedöma insatser olika, exempelvis beroende på den specifika kommunens ekonomiska förutsättningar (Lewin, Lewin, Bäck & Westin 2008).

I rättsfallet görs olika jämförelser mellan den enskilde och andra ungdomar, gällande fritidsaktiviteter, olika kostnader och sociala band. HFD gör jämförelser mellan ungdom med funktionshinder och andra ungdomar utan funktionshinder i samma ålder. Utifrån detta resonerar HFD rörande vad som anses normalt för åldersgruppen kontra vad som då blir avvikande. Vidare tar rättsfallet upp en ekonomisk aspekt, då det resoneras kring vilken aktör som skall ansvara för utgifter. Här står kommunens yttrande mot den enskildes ekonomiska och sociala förutsättningar. Den enskilde menar att omkostnader vid ledsagarservice innebär att den enskilde, som inte har något ansvar för ledsagaren, får stå för ledsagarens utgifter. Detta är något som strider mot samhällets norm, då människor vanligtvis inte behöver betala för omkostnader för sin ledsagare, då ledsagning inte hör till människors vanligheter. Enligt Erlandsson (2014) är individuella behov och förutsättningar något som skall värderas i en LSS-bedömning.

I rättsfall 9, har Socialstyrelsen nekat att en skola skall utöka deras bostad med särskild service för barn och unga enligt 9§ 8 LSS från åtta till tolv boendeplatser. Boendet riktar sig till barn i 15 årsåldern som tillhör personkrets 1 enligt 1§ LSS (SFS 1993:387). Bostaden består av individuella lägenheter som är kopplade till ett gemensamt utrymme. Socialstyrelsen menar att det kan vara svårt för barn med autismliknande tillstånd att bilda relationer med andra människor. De anser även att ett boende med tolv barn inte efterliknar den hemmiljö som är intentionen med insatsen. Enligt Socialstyrelsens allmänna råd bör antalet boende högst vara två till fyra.

Socialstyrelsen menar även att 15 åringar i regel inte har ansvar för egna lägenheter. Detta kan ses som en utgångspunkt för den kulturella normalitet HFD resonerar kring i sin bedömning.

De menar dock att det inte finns några föreskrifter om hur ett 9§ 8 LSS boende ska se ut, men att det framkommer att det bör efterlikna en hemmiljö. Detta ställer HFD mot kraven inom LSS att *goda levnadsvillkor* ska uppnås och att stärka den enskildes möjlighet att leva ett självständigt liv. HFD menade även att det kan vara av vikt att det finns olika former av boenden inom 9§ 8 LSS för att säkerställa att olika individers behov uppfylls. Detta stöds av Larsson (2008) som menar att LSS är ämnat att forma insatser för individer med olika förutsättningar och behov. För att främja social delaktighet finns det gemensamma ytor i boendet. Detta öppnar för att ungdomarna ska skapa meningsfulla relationer samtidigt som deras behov för personlig integritet respekteras. Att boendet inte följer de kulturella normerna kring en hemliknande miljö betyder inte att personer kan vara i behov av ett boende där de har möjlighet att vara ensamma men samtidigt får chansen att vara en del av gruppen. Ifrån ett socialkonstruktivistiskt perspektiv kan det ifrågasättas vad en hemmiljö innebär. Detta då människors boende och familjesituation kan skilja sig betydligt från person till person. LSS är utformat för att tolkas och ifrågasättas och på så sätt fastställa att insatserna följer individens behov (Erlandsson 2014). Detta är något som HFD lägger vikt vid i sin bedömning vilket leder till att bolaget får rätt till att utöka boendet till tolv platser.

I rättsfall 10, är det en kvinna på 18 år som ansöker korttidsvistelse enligt 9§ 6 LSS i form av lägervistelse (SFS 1993:387). Kommunen har avslagit ansökan då de anser att hennes personliga assistans på 70 timmar i veckan tillgodoser att hon uppnår *goda levnadsvillkor* samt får rekreation i vardagen. Detta motsäger sig den enskilde som menar på att andra ungdomar i hennes ålder kan spendera längre tid ifrån föräldrahemmet på egen hand.

I HFD:s resonemang görs jämförelser med andra ungdomar i jämlik ålder och vad som kan anses normalt för jämnåriga utan funktionshinder. Dessa jämförelser leder fram till att de anser att en 18 åring vanligtvis på egen hand får miljöombyte och viss separation från sina föräldrar, vilket innebär att läservistelse för den enskilde bör beviljas. Att göra jämförelser för att besluta om den enskilde har möjlighet att *leva som andra*, är enligt Larsson (2008), ett ställningstagande utifrån kulturell normalitet. I detta fall anses att *leva som andra* innebära att kunna leva enligt vad som anses vara normalt för ungdomar utifrån kulturella normer och strukturer. Utifrån detta synsätt läggs fokus på att den enskilde ska ha rätt att leva så som alla andra lever enligt de normer som råder, snarare än att ge den enskilde möjlighet att vara olik andra (Larsson 2008).

6.4 Den enskildes kontra den kommunala påverkan av beslutsprocessen

I vår studie undersöktes det om det finns andra aktörer som har påverkan på det beslut som HFD tar. I flera rättsfall blir det belyst att andra aktörer, såsom andra domstolar, Socialstyrelsen, socialnämnden samt Sveriges kommuner och landsting, SKL, har en påverkan i HFD:s beslutsfattning. Detta genom yttranden och anföranden i ärendena där de olika aktörerna argumenterar för vad de anser är rätt. Exempelvis kan en kommun yttra sig gällande vad som anses ekonomiskt eller praktiskt problematiskt kring en särskild insats. Därmed kan kommunala rättigheter och kommunalt ansvar ha viss betydelse inom olika LSS-beslut. Vi har i vår studie fokuserat på om, och i så fall hur, kommun respektive den enskilde kan vara påverkade aktörer i en beslutsprocess.

Som tidigare nämnts har den enskilde i rättsfall 7 bott i gruppboende på en annan kommun, men nu tvingats flytta till ett gruppboende i hemkommunen. I angett rättsfall blir 16§ LSS belyst - att utgångspunkten är att den enskildes behov i första hand skall tillgodoses i den egna kommunen (SFS 1993:387). Den enskilde yttrar att hennes nuvarande boende ger henne trygghet, traditioner, en kontinuerlig vardag och ett socialt nätverk. Från start hade hemkommunen inget passande gruppboende till den enskilde, vilket ledde till att hon blev placerad i en annan kommun. När hemkommunen nu har byggt ett lämpligt gruppboende skall den enskilde enligt LSS förflyttas till hemkommunen igen. Detta visar på, precis som tidigare forskning belyser, att kommunens rättigheter ibland motverkar den enskildes rättigheter. Vissa fall gör att olika delar inom LSS strider mot varandra, vilket omöjliggör att alla parter får igenom sin önskan (Lewin, Westin & Lewin 2008). Detta är något som även Erlandsson (2014) påpekar i sin studie - hur organisationers interna riktlinjer kan komma att strida mot målsättningarna med LSS. Fallet kan även kopplas till maktrelationer då HFD i rättsfallet nyttjar sin maktposition genom att inte ta hänsyn till vad den enskilde anser vara de bästa levnadsvillkoren. Genom att den enskilde yttrar sig kring vad hon upplever som *goda levnadsvillkor*, använder den enskilde sig av vad Foucault kallar motmakt i relation till andra aktörer (Nilsson 2008).

Rättsfall 3 består av en man som beviljats assistans enligt 9§ 2 LSS på 17.5 timmar per vecka (SFS 1993:387). Detta dras tillbaka då mannen åker till Grekland en månad senare med planer på att stanna i sex månader. Den enskilde valde att anlita ett privat assistansbolag som tillhandahöll två assistenter. Boende för assistenterna stod den enskilde själv för vilket betyder att kommunens utgifter inte ökade från det första beslutet. RÅ fastställde, utifrån uppgifter från kommun och lägre instanser, att den enskilde onekligen var i behov av assistans i den omfattning som beslutet gällde för att uppnå *goda levnadsvillkor*.

Då kommunen enligt 16§ LSS har det yttersta ansvaret för de som är folkbokförda i kommunen ansåg RÅ att beslut om assistans skulle kvarstå (SFS 1993:387). I detta fall var det även en fråga för RÅ om huruvida det fanns tillräckligt med underlag för att ett beslut skulle ändras till ett icke gynnande beslut, vilket RÅ inte fann. I tidigare forskning från Lewin, Lewin, Bäck och Westin (2008), samt Lewin, Westin och Lewin (2008) framkommer det hur kommunernas förutsättningar kan påverka vilka beslut som tas. Dessa studier, samt Åström (1988) påpekar alla att kommunernas ekonomiska förutsättningar inte ska påverka handläggarens bedömning då detta strider mot målsättningen med LSS. De finner dock att detta i olika utsträckningar sker, vilket påvisas av detta rättsfall. Detta kan ses som en maktutövning från kommunernas sida. I rättsfallet diskuteras det av kommunen att en semester på sex månader inte kan anses vara att *leva som andra* och därmed är det inte ett krav för att uppnå *goda levnadsvillkor*. I yttrande från Socialstyrelsen framställs det att enligt LASS har den enskilde rätt att få sin assistans utförd även under semester (prop. 1992/93:159 s. 70). Detta är dock inget som RÅ tar upp i sin bedömning. Fokus hos RÅ ligger istället på huruvida det finns anledning till att ändra ett gynnande beslut, vilket de inte fann.

I rättsfall 11, får den enskilde avslag på personlig assistans då den enskildes behov av tre timmars personlig assistans per vecka anses vara för lite tid för att kunna implementeras. Att en insats inte beviljas på grund av att behovet är i en för liten omfattning är för att kommunen anser att det då finns praktiska och ekonomiska svårigheter att implementera beslutet. LSS har inte någon nedre eller övre tidsgräns gällande olika insatser. Detta gör att HFD:s beslut gällande att tre timmars assistans i veckan anses vara för lite tid kan ifrågasättas.

I detta fall tar HFD hänsyn till kommunala yttranden - att det kan bli kostsamt för kommunen att verkställa insatsen, samt problematiskt att i praktiken implementera en insats på så pass få timmar. Att anse att tre timmars assistans per vecka är för lite tid kan ses som antaganden baserade på ekonomiska förutsättningar eller utifrån rättslig normalitet. Detta kan kopplas till att olika kommuner har olika kapital, riktlinjer och förutsättningar, och kan därmed ha kommunal påverkan på beslut. Beroende på vilken kommun den enskilde tillhör, kan begrepp såsom *goda levnadsvillkor* tolkas generöst eller strängt (Lewin, Lewin, Bäck & Westin 2008). Organisationer, kommuner eller andra aktörer, har alla olika riktlinjer, mål och normer, vilket Erlandsson (2014) menar ibland kan strida mot LSS målsättning. Detta visar på att en aktör såsom en kommun, kan använda sin maktposition vid beslut. Då kommunen ska kunna implementera den specifika insatsen kan kommunen exempelvis yttra sig kring ekonomiska eller praktiska förutsättningar.

6.5 Funktionshinder i perspektiv

Under följande rubrik nämns ett rättsfall som handlar om personkretsbedömning inom LSS. Här berörs 1§ LSS, som beskriver de tre olika personkretsarna och vilka rekvisit som måste vara uppfyllda för att tillhöra respektive personkrets (SFS 1993:387).

I rättsfall nummer 8, utreds det kring vilken personkrets inom 1§ LSS som den enskilde tillhör. För att ta reda på detta diskuteras huruvida den enskilde klarar vardagliga saker på egen hand i jämförelse med andra, för att analysera om rekvisiten kring att tillhöra personkrets 1§ 3 LSS uppfylls (SFS 1993:387). Det tas upp vad den enskilde klarar respektive inte klarar av själv i sin vardag, samt vilka former av stöd och hjälp den enskilde är i behov av.

Detta jämförs sedan med vad en person skall kunna genomföra utan hjälpmedel och klara på egen hand. HFD:s fokus ligger på vad den enskilde faktiskt klarar av på egen hand snarare än att problematisera den enskildes vardagliga svårigheter.

Den enskilde klarar vissa vardagsfunktioner på egen hand, såsom toabesök och förflyttningar. Därför beslutar HFD att den enskildes funktionshinder inte är så omfattande att de orsakar betydande svårigheter i den dagliga livsföringen, vilket är ett rekvisit för att tillhöra personkrets enligt 1§ LSS (SFS 1993:387). Huruvida den enskildes behov blir tillgodosedda nämns dock inte, utan beslutet tas av anledning att behoven inte tycks vara så stora. Ur ett socialkonstruktivistiskt perspektiv kan hur vi i samhället ser på ett problem, exempelvis den enskildes behov av stöd, ändras ständigt beroende på hur samhället utvecklas (Jönsson 2017). Beslutet att den enskildes behov i rättsfallet inte anses vara stora nog, kan bero på rådande samhällsstrukturer som skapats via normer. Problematiken i rättsfallet går även att koppla till makt som teori, då andra aktörer kan besluta att den enskildes behov inte anses omfattande. Hedlund (2004) beskriver att funktionshinder kategoriseras olika och att definitionen av funktionshinder är mångtydig, vilket kan leda till att beslut inom LSS skiljer sig åt och är föränderlig med tiden. I detta fall kategoriseras den enskildes funktionshinder inte som omfattande nog. Även Larsson (2008) menar att LSS bedömningar blir påverkade av samhällets normer och strukturer. Vidare visar Larsson att det finns olika synsätt på den normalitet som beskrivs i LSS proposition, vilket leder till att de rekvisit som skall uppfyllas för att tillhöra personkrets kan tolkas olika (Larsson 2008). Att rekvisiten kan tolkas olika stärker Svenssons (2000) kritik mot att endast följa en målrationell beslutsprocess kan leda till en rättsosäkerhet.

7 Sammanfattning, slutsats och diskussion

I följande kapitel presenteras en kort sammanfattning och slutsats av resultatet. Därefter förs en diskussion kring slutsatsen och studien generellt, kopplat till tidigare forskning och teori.

7.1 Sammanfattning

Sammanfattningsvis visade vårt resultat på att HFD:s bedömning främst fokuserar på den enskildes självbestämmanderätt och möjlighet att *leva som andra* när det kommer till *goda levnadsvillkor*. Detta i enighet med tidigare forskning som påvisar att den enskildes självbestämmanderätt främjar livskvalité, vilket kan innebära upplevelse av *goda levnadsvillkor* (Albrecht & Devlieger 1999). Utifrån Foucaults teori om maktrelationer kan självbestämmanderätten ses som den enskildes makt till att påverka beslut. Hur stor påverkan den enskildes röst har i rättsfallen är något som skiljer sig situationerna emellan, möjligtvis beroende på rättsfallets ämnesområde.

För att avgöra vad att *leva som andra* innebär gjordes jämförelser med människor utan funktionshinder i liknande åldrar. Vi tolkar HFD:s bedömningar som att om *leva som andra* går mot den enskildes självbestämmanderätt beslutar HFD till fördel för den enskilde. Detta innebär att om den enskilde inte vill leva enligt norm så finns det inget som säger att den enskilde bör leva på det viset. Vi gör denna tolkning då det i rättsfall 9 framkommer att boendet inte uppfyller den kulturella normen för vad en hemmiljö är men att eftersom de boende trivs där så väger det tyngre i HFD:s bedömning.

Genom yttranden har kommunen samt den enskilde viss makt att påverka beslutsprocessen. I resultatet lägger HFD vikt vid kommunens förutsättningar men inte i den mån att den enskilde inte uppnår *goda levnadsvillkor*.

I rättsfall 7 fick den enskilde avslag då hemkommunen upplevde att den enskilde skulle uppnå *goda levnadsvillkor* om hen flyttade till bosättningskommunen. HFD tar även viss hänsyn till kommunala förutsättningar, såsom de ekonomiska och praktiska.

7.2 Slutsats

Studiens syfte var att genom en kvalitativ innehållsanalys av elva rättsfall undersöka och förstå hur HFD tolkar olika begrepp inom LSS. Detta har undersökts med bas i tre frågeställningar:

1. Hur resonerar högsta förvaltningsdomstolen kring begrepp såsom *goda levnadsvillkor* och att ha möjlighet att kunna *leva som andra* inom LSS?
2. Går det att urskilja någon entydig norm för vad som kan och ska beviljas för att uppnå *goda levnadsvillkor* inom LSS?
3. Framkommer det i rättsfallen om, och i så fall hur, kommunen och den enskilde försöker påverka högsta förvaltningsdomstolens bedömning?

Som vi i resultatkapitlet har visat tolkar vi att HFD resonerat olika kring begrepp såsom *goda levnadsvillkor* och att *leva som andra*. *Goda levnadsvillkor* argumenteras efter hur pass den enskilde kan *leva som andra*, främst utifrån självbestämmande. Vi tolkar att HFD resonerar kring dessa begrepp genom att göra antaganden utifrån den normalitet som beskrivs i propositionen för LSS. Enligt Larsson (2008) finns det en dubbelsidighet i denna normalitet - att *leva som andra* kan tolkas antingen genom rättigheten att vara precis som alla andra, eller rättigheten att få vara olik andra (Larsson 2008). Vi ser att HFD resonerar kring båda synsätten, då perspektivet skiljer sig i de olika rättsfallen.

Vi kan även se att HFD jämför den enskilde med andra jämnåriga utan funktionshinder, för att finna vad som anses vara “normalt”. Detta för att sedan kunna göra en rättvis och jämförelsebar bedömning, så att den enskilde skall kunna *leva som andra*. Detta stämmer överens med målbilden att den enskilde ska ha möjlighet att *leva som andra*, vilket ska uppfyllas genom jämförelser och olika bedömningar med andra (prop. 1992/93:159 s. 173). Att HFD utgår från propositionen till lagen samt gör jämförelser i bedömningen tyder på att de följer både en normrationell och en målrationell beslutsmodell, vilket även Erlandsson (2014) finner. Vi kan däremot inte se någon entydig norm som går att generalisera, utan bedömningen utifrån normalitet skiljer sig beroende på varje individuellt fall.

Efter att ha läst rättsfallen fann vi även att HFD:s bedömning påverkas av yttranden från andra aktörer. Detta leder till att kommun och enskild har relativt stor makt att påverka HFD:s bedömning. Vi tolkar HFD:s bedömning som att om den enskilde inte vill *leva som andra* och följa den kulturella normen, kan hen ändå uppnå *goda levnadsvillkor*. Om den enskilde inte vill *leva som andra* är det tillåtet - då går självbestämmandet före det som skulle innebära att följa de kulturella normerna. Detta kan exempelvis ses i rättsfall 5 där de boende inte vill bo i de lägenheter som lägre instanser och länsstyrelsen anser skulle vara att *leva som andra*.

Något som också framkom i rättsfallen var att organisationers interna riktlinjer ibland motsäger målsättningen med LSS. Detta exempelvis i rättsfall 11, då kommunen inte ville bevilja assistans under ett fåtal timmar för att det innebär praktiska och ekonomiska svårigheter. Det påvisas även i rättsfall 7 där den enskilde inte upplevde självbestämmanderätt, då kommunens ansvar vägde tyngre. Målet med LSS är att *goda levnadsvillkor* skall uppnås. HFD måste ibland prioritera vilket som anses viktigast - självbestämmanderätt eller kommunens ansvar. Denna prioritering görs främst utifrån yttranden från olika aktörer.

Enligt Foucaults teori om makt så är det inte någon som har total makt. Objekt och subjekt existerar istället i en maktrelation där aktörer är i olika stora maktförhållanden till varandra (Nilsson 2008). I vår studie är det framförallt HFD, kommunen och den enskilde som ställs i maktrelation till varandra. Vi anser att även om myndigheter har den mesta makten, vilket Røkenes & Hanssen (2016) menar, så har den enskilde också viss motmakt. Detta framkommer främst genom vad Foucault beskriver som motståndsmakt då det är den enskilde som tar vara på sin rätt att överklaga samt genom yttranden (Nilsson 2008). HFD:s beslutsbedömning grundar sig i egna resonemang eller efter lagstiftning, men tar även hänsyn till yttranden från bland annat kommun och enskild.

7.3 Diskussion

I följande avsnitt presenteras en diskussion utefter resultatet. Vår slutsats är att HFD resonerar kring begrepp såsom *goda levnadsvillkor* och att *leva som andra* utifrån den normalitet som beskrivs i propositionen. Det framkommer även att HFD:s bedömning påverkas av såväl kommun som den enskilde själv, genom bland annat yttranden.

Då *goda levnadsvillkor* och att *leva som andra* är mångtydiga och föränderliga begrepp beroende på samhällsstrukturer och kulturella normer anser vi att det skulle vara intressant att se hur bedömningen såg ut om det var mer uttalat vad dessa innebär. Vad är det som säger att möjligheten att kunna *leva som andra* skall bedömas utifrån en norm? Vilken eller vilka menar vi egentligen när vi talar om "andra"? Vi kan i HFD:s bedömningar se den kluvenhet som Larsson (2008) belyser kring "normalitet" - det kan skilja sig beroende på synsätt.

Precis som det står i propositionen för LSS, är vi medvetna om att bedömning kring beslut skall genomföras genom jämförelser med andra jämnåriga, för att se vad som anses normalt. Själva grundtanken med LSS är att i beslutsbedömningen utgå från normalitet, till skillnad från många andra lagar som är uppbyggda på mer konkreta rekvisit. I vår studie har vi sett på hur HFD resonerat kring både rättsliga och kulturella normer och normalitet när de beslutat om LSS-insatser. Det beskrivs vad som förutsätts vara enligt norm, men det är däremot otydligt vad normen egentligen är och innebär. I rättsfallen beskrivs inte vad det är som HFD tolkar enligt norm. Det blir därmed upp till den som läser rättsfallen att göra egna tolkningar av HFD:s bedömning.

Att LSS utgår ifrån ett normrationellt perspektiv är vi delvis kritiska till då vi utifrån det ifrågasätter lagens rättssäkerhet. Då begrepp som *goda levnadsvillkor* enligt tidigare forskning kan tolkas generöst kontra strängt av olika kommuner, kan det finnas svårigheter i att kunna garantera rättssäkerhet (Lewin, Lewin, Bäck & Westin 2008). Normer är dessutom föränderlig med tiden, vilket gör beslutsbedömningen komplex. Samtidigt kan en normrationell beslutsbedömning innebära en öppen tolkningsmöjlighet kring vad normen egentligen är. Detta kan underlätta för att hitta kärnan i de olika individuella fallen, då handlingsutrymmet ökar när lagstiftningen bygger på normer. Möjligheten för en öppen tolkning av lagen gör så att fler individer kan få stöd. Vad som kan ifrågasättas är huruvida individer med dagens lag får rätt sorts stöd samt en likvärdig bedömning, för att lagens proposition har en dubbelsidighet kring normalitet och vad som anses vara att *leva som andra* (Larsson 2008).

En mål- eller regelstyrd tolkning av lagen hade blivit mer strikt och mindre flexibel, med tydligare regler och rekvisit. Däremot hade detta möjligtvis fått till följd att färre individer får tillgång till lämpligt stöd.

Då hade fler människor enligt vår bedömning riskerat att inte leva upp till kriterierna för att beviljas en insats. Detta för att en mål- eller regelstyrd tolkning av LSS antagligen inte hade kunnat vara lika individuellt anpassad, vilket hade stridit mot lagens intentioner.

Normalitet har sammankopplingar med socialkonstruktivism. För vem är det egentligen som säger att något skall vara på ett visst vis? Ur ett socialkonstruktivistiskt perspektiv är det samhället som formar vår uppfattning av ett socialt problem. Ett exempel är då HFD i rättsfall 11 tog beslut kring om en insats på tre timmar i veckan skall implementeras. LSS har inga nedre eller övre gränser, men ändå skall en bedömning göras på vad som anses vara "tillräcklig" tid. Vem sätter dessa gränser, och är dessa gränser densamma överallt i så fall? Denna fråga kan vi tyvärr inte besvara på grund av begränsning kring studiens omfattning, men det hade varit intressant med mer forskning kring just detta. Även här kan rättssäkerheten ifrågasättas - LSS är i vissa delar öppen för tolkningar, vilket kan medföra variation och därmed risker för orättvisa bedömningar. I LSS anges kriterier för hur insatser skall utformas men i individuella fall är det upp till beslutsfattare att bestämma vilka delar som väger tyngst. I rättsfallen framkommer det att kommunen försöker påverka beslutet baserat på exempelvis ekonomiska förutsättningar.

Vi fann i studien att självbestämmande är en grund för *goda levnadsvillkor* som i de flesta fall av HFD anses viktigare än att *leva som andra*. Vad den enskilde själv vill och önskar spelar en stor roll för att motivera till att *goda levnadsvillkor enligt 7§ LSS* uppfylls och därmed möjligheten att *leva som andra enligt 5§ LSS* uppnås (SFS 1993:387). Detta betyder dock inte att bara för att den enskilde vill att insatsen verkställs på ett visst sätt så kommer det att beviljas. Den enskildes röst, och därmed makt, spelar däremot en stor roll i hur HFD och de lägre instanserna framställer fallet och hur de resonerar i bedömningen.

Ett rättsfall där den enskilde skulle kunna få igenom sin vilja genom en annan lösning är rättsfall 7, gällande förflyttning till gruppbostad i hemkommunen. Då den enskilde inte vill flytta till sin officiella hemkommun, såsom beslutet lyder, skulle en lösning på problemet kunnat vara att den enskilde byter folkbokföringsadress och därmed kommun. Om den enskilde väljer att folkbokföra sig i den önskade kommunen kan den enskilde på så vis ha självbestämmande kring vilken kommun som skall vara hemkommunen. Detta skulle kunna ses som det alternativ som människor utan funktionshinder har. Detta kan liknas med rättsfall 6, där den enskilde hade kunnat folkbokföra sig i den kommun där den enskilde själv vill bosätta sig. Det kan även, i rättsfall 7, ifrågasättas varför HFD endast tar hänsyn till *goda levnadsvillkor*, om de bästa levnadsvillkoren enligt den enskilde finns tillgängliga. Om det är möjligt att uppnå högre levnadsvillkor än “goda”, borde HFD möjligtvis inte sätta stopp för detta. Vår tanke är dock att detta kan upplevas problematiskt i längden då det är svårt att säkerställa att en högre nivå av levnadsvillkor uppnås för alla utan att ändra syftet med lagen. Inom Sverige är det just *goda levnadsvillkor* åstadkommas enligt LSS, vilket är principen som HFD förhåller sig till.

I inledningen av studien presenterades det som ofta definierar *goda levnadsvillkor*; utbildning, arbetsmiljö, hälsa etc. I resultatet fann vi att det inte framkom i rättsfallen att HFD tog alla dessa delar i beaktning. Den del av vad vi klassar som *goda levnadsvillkor* som HFD resonerade kring var främst självbestämmande. Då det är flera delar som ingår i *goda levnadsvillkor* anser vi att det hade kunnat vara av vikt att forska vidare på hur kommuner verkställer beslut så att *goda levnadsvillkor* uppnås. Vi anser att *goda levnadsvillkor* till högre mån hade kunnat uppnås om HFD tar andra delar såsom exempelvis utbildning, ekonomi och fritid i beaktning under sin beslutsbedömning.

Vi har besvarat våra frågeställningar utifrån hur vi tolkat HFD:s resonemang vid beslutsfattande, därmed har syftet med studien uppnåtts. Detta ger oss inte ett resultat som går att generalisera utan vidare forskning. Eftersom beslutsbedömningen bland annat görs utifrån normer anser vi att mer forskning kring ämnesområdet hade kunnat vara intressant. Detta då utformningen av insatser generellt bygger på beslut baserat på olika jämförelser. LSS har mål som skall uppnås i form av krav på insatser, men hur dessa formas till individen baseras på normalitet.

Då *goda levnadsvillkor* och *leva som andra* är breda begrepp med stor innebörd anser vi det vara av största vikt att HFD och andra myndigheter tar målsättningen med LSS i största möjliga beaktning. Detta för att respektera allas lika värde och människors individuella rättigheter.

8 Referenslista

Davidsson, B (2007). *Handläggning av stöd och service till människor med funktionshinder*. Lund: Studentlitteratur

Davis, L J (1995). *Enforcing Normalcy; Disability, Deafness and the Body*. London: Verso

Djurfeldt, G, Larsson, R & Stjärnhagen, O (2018) *Statistisk verktyglåda 1: Samhällsvetenskaplig orsaksanalys med kvantitativa metoder*. 3. uppl. Lund: Studentlitteratur

Domstol (2019). Sveriges domstolar
<https://www.domstol.se/amnen/overklaga-myndighetsbeslut/lss> [Hämtad 2020-11-11]

Eriksson, H & Tideman, M. (2010) *Levnadsvillkor idag och jämförelser med 1990-talet: En studie om barn, unga och vuxna med utvecklingsstörning och autism samt vuxna med förvärvad hjärnskada i Halmstad kommun*. Högskolan i Halmstad, Halmstad.
<https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:304775/FULLTEXT01.pdf> [Hämtad 2020-12-13]

Erlandsson, L (2014). *Rätt, norm och tillämpning. En studie av normativa mönster vid beslut enligt LSS på tre arenor*. Doktorsavhandling i rättssociologi. Lund studies in sociology of law 44. Lund: Lunds universitet.

Förvaltningslag (SFS 2017:900). Stockholm: Justitiedepartementet L6.
https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/forvaltningslag-2017900_sfs-2017-900 [Hämtat: 2020-12-18]

Förvaltningsprocesslag (SFS 1971:291). Stockholm: Justitiedepartementet DOM.
<https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk->

forfattningssamling/forvaltningsprocesslag-1971291_sfs-1971-291 [Hämtat: 2020-12-18]

Hall, M., & Wright, R. (2008). *Systematic Content Analysis of Judicial Opinions*. *California Law Review*, 96(1), 63-122.

<http://www.jstor.org/stable/20439171> [Hämtad 2020-12-13]

Hedlund, M (2004) *Shaping Justice - defining the disability benefit category in Swedish social policy*. Lund: Dept. of Sociology Lunds universitet

Hermerén, G (2011). *God forskningssed* [Elektronisk resurs]. Stockholm: Vetenskapsrådet

<https://www.vr.se/analys/rapporter/vara-rapporter/2017-08-29-god-forskningssed.html> [Hämtad: 2020-10-15]

Högsta Förvaltningsdomstolen (2020) *Högsta förvaltningsdomstolen genom åren*.

<https://www.domstol.se/hogsta-forvaltningsdomstolen/om-hogsta-forvaltningsdomstolen/historik/> [Hämtad: 2020-12-08]

Jönsson, H (2010). *Sociala problem som perspektiv. En ansats för forskning och socialt arbete*. Stockholm: Liber.

Kunskapsguiden (2017) Om insatser och stöd enligt LSS.

<https://kunskapsguiden.se/omraden-och-teman/funktionshinder/insatser-enligt-lss/om-insatser-och-stod-enligt-lss/> [Hämtad: 2020-11-06]

Lag om etikprövning av forskning som avser människor (SFS 2003:460). Stockholm Socialdepartementet.

https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/lag-2003460-om-etikprovning-av-forskning-som_sfs-2003-460 [Hämtad: 2020-10-14]

Lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade (SFS 1993:387).

Stockholm Socialdepartementet.

https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/lag-1993387-om-stod-och-service-till-vissa_sfs-1993-387 [Hämtad: 2020-10-04]

Larsson, M (2008) *Att förverkliga rättigheter genom personlig assistans*.

Lund: Socialhögskolan Lunds universitet

Lewin, L., Lewin, B., Bäck, H. & Westin, L. (2008). A Kinder, Gentler Democracy? The Consensus Model and Swedish Disability Politics. *Nordic Political Science Association, Scandinavian Political Studies*, Vol. 31 – No. 3, 2008.

https://www.academia.edu/12441229/A_Kinder_Gentler_Democracy_The_Consensus_Model_and_Swedish_Disability_Politics [Hämtad: 2020-10-20]

Lewin, B., Westin, L. & Lewin, L. (2008). Needs and Ambitions in Swedish Disability Care, *Scandinavian Journal of Disability Research, Scandinavian Journal of Disability Research*, Vol. 10, No. 4, 237257, 2008 Vol. 10, No. 4, 237257, 2008.

<https://www.sjdr.se/articles/10.1080/15017410802410068/> [Hämtad 2020-10-17]

Lindqvist, R (2012) *Funktionshindrade i välfärdssamhället 3*. upplagan.

Malmö: Gleerups Utbildning AB.

Nilsson, R (2008) *Foucault: en introduktion*. Lund: Égalité

Proposition om stöd och service till vissa funktionshindrade (1992/93:159).

https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/proposition/om-stod-och-service-till-vissa-funktionshindrade_GG03159 [Hämtad: 2020-10-16]

- Regeringskansliet (2011) *FN:s konventioner om mänskliga rättigheter*.
<https://www.regeringen.se/49baf9/contentassets/d6d5653029e14e338a4b86f5f4b34c6b/fns-konventioner-om-manskliga-rattigheter> [Hämtad 2020-09-30]
- Røkenes, Odd Harald & Hanssen, Per-Halvard (2016). *Bära eller brista: kommunikation och relationer i arbetet med människor*. Andra upplagan. Malmö: Gleerups Utbildning AB
- Socialstyrelsen (2020). *Socialstyrelsens termbank*.
<https://termbank.socialstyrelsen.se/> [Hämtad 2020-12-27]
- Socialtjänstlag (SFS 2001:453). Stockholm Socialdepartementet.
https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/socialtjanstlag-2001453_sfs-2001-453 [Hämtat: 2020-12-18]
- Svensson, G (2000). *Skälig levnadsnivå och goda levnadsvillkor*. Stockholm: Norstedts Juridik.
- Svensson, K (2007). *Normer och normalitet i socialt arbete*. Lund: Studentlitteratur.
- Thomassen, M (2007). *Vetenskap, kunskap och praxis: Introduktion till vetenskapsfilosofi*. Malmö: Gleerups Utbildning AB
- Trost, J (2012). *Enkätboken. 4., uppdaterade och utök.* uppl. Lund: Studentlitteratur.
- Yin, R K. (2013). *Kvalitativ forskning från start till mål*. Lund: Studentlitteratur.
- Åström, K (1988) *Socialtjänstlagstiftningen i politik och förvaltning: en studie av parallella normbildningsprocesser*. Lund Studies in Law and Society, vol. 1, vol. 1, Lund University Press.

Åström, K (2005) *Funktionshindrade mellan SoL och LSS*. I Bengtsson H (red) *Politik, lag och praktik, Implementeringen av LSS-reformen*, Lund: Studentlitteratur.

Bilaga 1: Läsguide

När vi gör vår innehållsanalys av olika rättsfall kan det vara till hjälp att ha några olika frågeställningar i åtanke. Detta för att senare kunna göra kopplingar till vår tidigare forskning samt vår studies frågeställningar och syfte.

För att kunna få ett bredare och djupare perspektiv har vi nedan samlat olika frågeställningar som ska kunna föra oss framåt i vår analys samtidigt som vi bibehåller ett reflekterande men även kritiskt tankesätt under analysens gång.

Vid analys av rättsfall tänker vi även att det är viktigt för oss att fånga våra första tankar som dyker upp under läsandets gång. Därför kommer vi under läsandets gång ha papper och penna tillgängligt för att lätt kunna skriva ner de tankarna och känslorna som dyker upp. Vi kommer även att läsa igenom hela överklagandeprocessen för att ha en förståelse kring vad som hänt innan beslutet kommit upp till högsta förvaltningsdomstolen.

Frågeställningar:

- Vad har tidigare parter kommit fram till/resonerat kring innan beslutet kom upp till högsta förvaltningsdomstolen?
- Vilka begrepp är väsentliga i rättsfallet?
- Hur resonerar högsta förvaltningsdomstolen kring begreppet *goda levnadsvillkor*?
 - Vad hänvisar de till för propositioner/förarbeten/tidigare rättsfall?

- Hur resonerar högsta förvaltningsdomstolen kring att kunna *leva som andra*?
 - Vad hänvisar de till för propositioner/förarbeten/tidigare rättsfall?
- Finns det antydning på att högsta förvaltningsdomstolen drar jämförelser kring att kunna *leva som andra*? I så fall på vilket sätt?
- Hur resonerar högsta förvaltningsdomstolen kring huruvida den enskilde får sina behov tillgodosedda?
- Hur uttrycker sig högsta förvaltningsdomstolen gällande *livskvalité*?
- Beskriver högsta förvaltningsdomstolen något kring vad som kan uppfattas som en norm?

Kodord att söka efter:

- goda levnadsvillkor
- leva som andra
- norm/normalisering
- livskvalité
- behov
- tillgodose
- ålders normalt
- skälig